

România literară

• Apare săptăminal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundatia România literară
Director general
Nicolae Manolescu

30 august-5 septembrie 1995
(Anul XXVIII)

34

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

Gubernia BASA (de la BASARABIA)

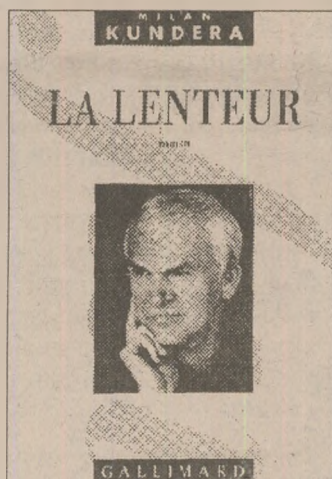
(pag. 8-9)

BLAGA DIPLOMAT

(pag. 10)

Cum poți să fii român european?

(pag. 3)

Kundera în 1995

(pag. 14)

Confuzii

(pag. 13)

Soluții pentru vremuri de restricte

(pag. 12)

Un proces pentru liniștea noastră

(pag. 2)

Tînărul cinquantenar

DORIN TUDORAN a împlinit cincizeci de ani. Adevărat și de ne-crezut. Cînd l-am cunoscut, n-avea nici pe jumătate vîrsta de azi. Mi-l amintesc foarte bine: nici nu e greu, fiindcă la douăzeci și cinci de ani arăta aproape la fel ca la cincizeci. L-am văzut de curînd o fotografie. Oare cînd o fi fost făcută? Imposibil de spus. Timpul nu pare să fi schimbat nimic pe chipul de adolescent al acestui bărbat adult, cu trăsături frumoase, virile, cărora ochelarii le sporesc intelectualitatea, fără să le răpească aerul băiețesc și nițeluș trufaș. Doar buzele, mai strînse, lasă să se ghicească o imperceptibilă amărăciune. Rictusul e singurul indiciu al trecerii anilor.

Spiritualicește, autorul *Micului tratat de glorie* din 1973 și al *Ultimului turnir* din 1992 a fost și a rămas un *frondeur*. Dorin Tudoran trăiește din contradicție și din nesupunere. E la fel de radical la maturitate, cum era în tinerețe. Viața nu pare să-l fi învățat mare lucru. În pofida unei memorii fenomenale, îmbogățită de o nesecată fantezie, n-a reținut din experiență (deceptii, frustrări, eșecuri) decît faptul că omul poate fi înfrînt, dar nu distrus. Și-a păstrat o Inconfundabilă can-doare, care dă farmec atitudinilor lui totdeauna tranșante și îi nuantează judecățile totdeauna nemiloase. Nu te poți pune bine cu el. Nu uită și nu iartă nimic. Dar dacă îi descoperi coarda sentimentală, poți să faci ce vrei din el. Cu tot aerul său bătaios, arțagos, Dorin Tudoran cunoaște valoarea iubirii și a devotamentului. Se atașează greu, dar definitiv. Duritatea lui e o pavăză. Se știe vulnerabil și parează înainte de a fi atacat.

Disidența lui pe vremea lui Ceaușescu s-a născut din consecvență. N-a vrut să se lase călcat în picioare. Și-a apărat principiile prin orice mijloace, de la greva foamei la exil. A scris numai ceea ce l s-a părut potrivit. Și a publicat numai ceea ce a corespuns convingerilor sale. A fost interzis, dar nu cenzurat. Poeziile lui sfidau *la vie en rose* propovăduită de oficialitatea comunistă, luau în răspăr clișeele și refuzau compromisul. Publicistica lui conține un grad mai mare de adevăr decît poate suporta ipocrizia de ieri sau de azi. În România sau în S.U.A., acasă sau în exil, Dorin Tudoran a preferat mereu să-și înstrăineze simpatia prietenilor decît s-o cîștige pe a neprietenilor. De cruțat, nu i-a cruțat nici pe unii, nici pe alții. *Agora* și *Meridian* au fost, probabil, cele mai bune reviste culturale ale diasporei românești. Poetul s-a dovedit și un editor excepțional.

De cînd îl cunosc, ne-au despărțit multe, ne-au apropiat și mai multe. A existat între noi un respect reciproc care n-a transformat însă prietenia noastră într-o răceală cordială. Cînd nu i-a plăcut un articol publicat de mine în *România literară*, și-a retras colaborarea și chiar numele din caseta redacțională, nemaivoind să fie corespondentul revistei la Washington. L-am înțeles scrupulele morale, deși nu erau întemeiate. Sînt sigur că radicalul Dorin Tudoran a fost primul care a regretat gestul. Dar cum radicalii nu dau niciodată înapoi, paginile revistei și caseta redacțională ne-au rămas păgubite prin absența lui. Nu i-am lăudat niciodată versurile. Le-am comentat cu obiectivitatea de care valoarea lor avea mai multă nevoie decît de o admirație formală. Dacă i-a plăcut sau nu acest lucru, nu știu. Dar mi-a înțeles, la rîndul lui, scrupulele critice, fie și neîmpărtășindu-mi neapărat rațiunile.

Nu-i pot dori tînărului cinquantenar decît să-și rămînă fidel sieși, pînă la capăt și cu orice preț. De la Dorin Tudoran am învățat să prețuiesc fidelitatea ca pe una din valorile cele mai înalte.

CONTRAFORTde *Mircea Mihailescu*

Un proces pentru liniștea noastră

EGREU de spus dacă Sorin Roșca Stănescu și Tana Ardeleanu vor fi capabili să prezinte la proces documentele care să probeze că învinuirile aduse lui Ion Iliescu nu sînt pură plămăuire. Din nefericire, rechizitoriul prin care ei sînt trimiși în judecată e, la rîndul lui, extrem de "subțire" și neconcludent tocmai pe ici, pe colo, prin punctele esențiale. Sigur, să dovedești colaborarea șefului statului român cu K.G.B.-ul nu e o treabă tocmai ușoară. Întîi, pentru că evidența e întotdeauna cel mai greu de probat, și apoi pentru că probabil K.G.B.-ul nici nu are un ghișeu de informații de la care să afli ceea ce te interesează.

În fond, apartenența sau neapartenența lui Ion Iliescu, acum sau în trecut, la K.G.B. e cu totul secundară. Știm că, de pildă, pînă și dl. Coposu a semnat o înțelegere cu vechea Securitate. Dar trebuie să ai nesimțirea lui Păunescu să-ți închipui că venerabilul lider țărănist a colaborat cu călăii săi. Fără îndoială, situațiile sînt diametral opuse: în timp ce Ion Iliescu s-a dus în țara K.G.B.-ului de bunăvoie și nesilit de nimeni, ba chiar mînat de un irepresibil avînt revoluționar, dl. Coposu n-a prea intrat din proprie inițiativă în închisorile comuniste administrate de același K.G.B. Și în timp ce Corneliu Coposu era ținut la izolare cu anii, Ion Iliescu devenea un fel de șef peste studenții străini care se adăpau la tezaurul de cunoștințe al universităților moscovite.

Problema, cum spuneam, e cu totul alta. Kaghebișt sau nu, activitatea politică a lui Ion Iliescu s-a desfășurat și se desfășoară *ca și cum* ar fi aparținut faimoaselor servicii secrete. Un șef de stat care e mai interesat de semnarea unui tratat cu Moscova atunci cînd toate fostele țări găzduiesc se dau de ceasul morții și prăsească alianțe în Vest, e cel puțin suspect. Un politician care ajunge și se menține la putere uzînd de scenarii și tehnici kaghebiște (învrăjbirea păturilor sociale, provocarea de războaie civile, protejarea teroriștilor și a celor implicați în reparațiunea din decembrie 1989, ruina economiei naționale prin întîrzierea deliberată a reformei etc. etc.) trebuie să se aștepte și la învinuiri de acest gen.

Lectura atentă a rechizitoriului semnat de procurorul Dan Chirulescu dovedește flagrante slăbiciuni și inconsistente juridice. Nefiind un specialist în domeniu, nu pot să nu observ totuși precaritatea argumentației. Un astfel de proces (mai ales cînd e vorba de o premieră!) nu poate fi instrumentat doar pe baza unor acuzații *formale*. Nu cred că e relevant, de pildă, că Tana Ardeleanu nu a fost la Moscova. Scrisorile pe care le menționează puteau să-i fi fost foarte bine aduse de un intermediar. Un procuror cu experiență ar trebui să-și pună și alternativa ca declarațiile inculpaților să fie *deliberat* inexacte, pentru a întinde o cursă procurorilor. La fel și cele susținute de martora care pretinde că a dăctilografiat o scrisoare dictată de către Tana Ardeleanu. Această nu exclude ca reporterul de la *Ziua* să fi dictat tocmai textul scrisorii *originale* primite de la Moscova. Etc. etc.

Așadar, dosarul de trimitere în jude-

cată a Tanei Ardeleanu și a lui Sorin Roșca Stănescu e extrem de subțire. Străvezi în fiecare rînd al lui intenția de intimidare a inculpaților. Sînt invocați ca martori indivizi despre care nu se spune nimic în rechizitoriu (de pildă, Ruxandra Ionescu), în schimb, unele persoane care aduc învinuiri celor doi, nu sînt chemate în instanță (Mihai Cicodei sau Alexandru Mazăre). E evidentă, de asemenea, încercarea de a lărgi sfera procesului, prin atragerea disputei pe teritoriul plin de contradicții al rolului jucat de Ion Iliescu în revoluție. Fără îndoială că pot găsi mii de oameni care să spună că nu l-au văzut pe Ion Iliescu făcînd nimic ilegal - dar aceasta nu înseamnă că președintele n-ar fi putut să facă!

Pînă la declanșarea procesului propriu-zis mai sînt cîteva zile în care inculpații își vor pregăti, fără îndoială, apărarea. Cum avem un oarecare răgaz, ne întrebăm dacă procurarea va fi la fel de promptă cu finalizarea cercetărilor privind gravele învinuiri apărute în săptămînalul lui Corneliu Vadim Tudor, *România Mare*. Pentru că afirmațiile celor trei sute de ofițeri, sînt, orice s-ar zice, infinit mai primejdioase decît cele ale redactorilor de la *Ziua*. Dacă Tana Ardeleanu și Sorin Roșca Stănescu au încercat doar să stabilească o situație legată de tulburarea tinerete revoluționară a președintelui, fără a trage concluzii asupra rolului său de astăzi, acuzațiile publicate de către Vadim Tudor se referă la activitatea de aici și acum a lui Ion Iliescu.

Avem însă o presimțire: va mai trece destulă apă pe Dîmbovița pînă vreunul din echidistanții procurori ai României va primi *feu vert* să investigheze dementele afirmații ale senatorului peremist. Pentru simplul motiv că ieșirile sale din pepeni fac parte dintr-un scenariu elaborat chiar cu contribuția oamenilor din jurul lui Ion Iliescu. Șantajat, Vadim Tudor are impertinența să mai șantajeze, din cînd în cînd, și el. Cine a urmărit cu oarecare atenție istoria "conflictelor" dintre prezența și șeful *României Mari* a putut constata că după fiecare ceartă de acest fel cel cîștigat era fostul lingău al lui Ceaușescu: ba un nou post în guvern pentru oamenii săi, ba o deplasare în străinătate pe banii contribuabililor, ba amînarea unui proces care părea iminent etc.

Faptul că Ion Iliescu s-a hotărît să iasă la atac împotriva presei libere dovedește că președintele dorește să pună cu botul pe labe jurnaliștii recalctranți, mai ales în perspectiva alegerilor care se apropie cu mare viteză. Chiar dacă procesul va dura luni și luni în șir, gazetarii își vor cîntări de două ori mai grijuliu cuvintele (și informațiile) înainte de a le așterne pe hîrtie. De-a lungul ultimilor cinci ani, Ion Iliescu a ignorat acuzații infinite mai grave (ba că l-a ucis pe Ceaușescu, ba că i-a furat banii, ba că a omorît studenții în anii '50, ba că a trădat țara, ba că ruinează intenționat economia etc. etc.). Iată că așteindu-se pe din pepeni. O face, oare, știindu-se în prealabil din bine pus la adăpost? Sau, dimpotrivă, pentru că e prea descoperit? Vom vota și vom vedea.

POST-RESTANTde *Constanta Buzea*

SPERÂND din tot sufletul că poetul tânăr și înzestrat care sunteți, cu apariții substanțiale, din 1990 încoace, în *Calende* și *Contrapunct*, în *Echinox*, *Argeș* și *Tribuna*, nu se va simți ofensat și va înțelege corect acest semn de bună primire așternut deocamdată în chenarul acestei rubrici din motive vizibile cu ochiul liber și lesne de înțeles, transcriu în continuare și în condițiile stricte de spațiu pe care le am, cele patru scurte poeme trimise spre publicare. *Liniștit! Omul de paie/ și calul se usucă.// Dorita, adorata mai înainte trece/ Figura căzută a oștii/ Ce oaspe se mișcă?/ Mirat, capul nu-l întorc. (Cu spîmîmă - tinerețea); Luna/ urcînd/ suișul dezvelitului paloș. (Calvar); Cineva în noaptea asta/ a-nchis gura cocoșului. (De ce-nțâzîe zorile); Nu-i ușor/ să crești/ pînă mîne./ Cine vrea astăzi lumina/ Tăcere de pește ascunde./Trecut, mînzul alb./ Vestea de mîne, pașa cu greu o primește./ Dar omul și calul sunt iarăși alături...(Meditație la El-Zorab). Și încă ceva sub semnul aceleiași bune speranțe, ca o impresie generală după lectura și a celorlalte poeme publicate, trimise în xerox! Cred că lungimea unora face defectul unei aglomerări de termeni minaiți de o dezinvoltă vulgaritate, iar scurtimea altora lasă poemul descărnat mai mult decît se poate suporta. (Ioan Buteanu, Cluj). ● Cât privește stîngăcia celor care se adresează acestei rubrici, dacă nu e însoțită de aroganță, și dacă nu se rezolvă ci se perpetuează de-a lungul mai multor ani, ea, stîngăcia, mi se pare, pînă la un punct, un lucru firesc și nesupărător. Încercările de po. lirice sunt deocamdată simple și inabile jocuri grandilocvente. Ce se poate reține în acest moment? Că totuși, trebuie respectată o logică în încrengătura imaginilor. Ca poetul să nu pară ridicol, trebuie să fie un pic atent. De pildă, dacă el speră ca *leoaica, fermecată de sunetul viselor* lui, să nu-i ucidă *cu ghearele uitării tăcerea unui răsărit*, cruzimea aceasta neîntîmplându-se, *glasul lui nu va pieri*. Fiind, deci, vorba despre *glas*, poetul nu mai trebui să scrie *cu litere de foc pe pietre de Egipt*, de altfel, nici n-ar putea s-o facă, el declarîndu-se sus și tare *arcuș tînar, domnule*, în primul vers al poemei sale *Sunt mugur*. Aproape perfectă, în schimb, mi se pare *Tu, ea*. Nu și *Cîntec, Sfârșit?*, sau *Poezii nebuni*. Aceasta din urmă are un fel plăcut de a pune cu aplomb problemele pe tapet. (Florian T. Rose, Suceava). ● Pueril și inutil efortul de a duce jocul de cuvinte pînă-n pânzele albe, poemul arătînd în final dezolant, istovit și steril: *în foame de fier/ înfierat flămînzînd/ fierul se-aprinse cu gură iubind/ iubire-nfierată de fier înfierînd/ foame de fier/ fieri-va-nfierată în foame de fier/ gura de foame de fier/ fier înfierat flămînzînd/ gura iubind înfierit/ gură de foame de fier/ foame de foame de fier înferi/ foame de fier. (Ana Cioriciu, Galați). ● Scrisoarea dv. pune cu atîta delicatețe lucrurile în ordine, fapt pentru care nu întîrzii să vă mulțumesc. (I.D.Sicore, oraș Bumbesti, Gorj) ● Îmi place, firește, Nichita Stănescu, și mă bucur că îl așezați pe raftul cel mai desus, alături de Eminescu. El poate fi la un moment dat ignorat, alunecat într-un con de umbră. Nu a lui este vina! Trebuie să ne gîndim și la ignoranța, la oboseala sau la ingratitudinea cititorului la un moment dat. Nu poți iubi ceea ce nu știi, ceea ce nu cunoști, ceea ce dintr-o vină proprie nu poți atinge! E un merit al dv. și un semn bun că-l iubiți. Cât privește poemele proprii, mi se par discursive, banale, normale. La 18 ani stilul propriu e o raritate, contează fondul de idei, problemele mistuitoare, dragostea, setea de a te elibera prin cuvînt, lecturile, mai ales lecturile. Cred că ați uitat să vă semnați. Semn de recunoaștere - S.R., zodia Fecioarei, București.**

Editată de

România literară

- Fundația "România literară" director general Nicolae Manolescu;
- cu sprijinul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă

Redacția: Nicolae Manolescu - director, Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Ioana Părvulescu, Andreea Deciu (critică și istorie literară), Constanta Buzea (poezie, proză), Cristian Teodorescu, Mihai Minculescu (publicistică), Eugenia Vodă (film, muzică), Marina Constantinescu (teatru, plastică), Adriana Bittel (externe), Anca Fireșcu, Mihai Grecu (secretari de redacție), Nina Pruteanu, Ruxandra Dinu, Alexandra Voicu (corectură), Victor Ciupuliga (fotoreporter).

Administrația: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cost în lei: B.R.D., filiala Pipera, 4072996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 1520796100089. Elena Raicu (contabil șef), Corneliu Ionescu (șef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), Andriana Fianu (corespondență și difuzare în străinătate), Elena Hurducaș (secretariat).

Corespondenți: Mircea Iorgulescu (Paris și München), Gabriela Melinescu (Stockholm).

Tehnoredactare computerizată: Fundația "România literară" - Anca Fireșcu, Mihai Grecu. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

E-MAIL: romlit@romlit.sfos.ro

Cum poți să fii român european?

PENTRU Europa. *Integrarea României. Aspecte ideologice și culturale* (Ed. Polirom, 1995) este titlul unei cărți de succes. Lansat întâi la Iași, apoi în București, într-o atmosferă de zile mari, la librăria "Humanitas", volumul, semnat de criticul Adrian Marino, figurează în topurile comerțului bucureștean de carte, promițând să devină un best-seller. Paradoxală doar în aparență, popularitatea subită a unui autor care și-a asumat cu orgolioasă seninătate ani de-a rândul condiția de anahoret al scrisului, respingând orice mondenitate, are o explicație simplă. Cartea merge drept la țintă și pune degetul pe răni sângerânde. Dar mai ales, oferă răspunsuri tranșante, adeseori incomode, unor întrebări rituale, care au turmentat conștiințele de ieri și de azi, la noi și aiurea.

Textele lui Adrian Marino trebuie neapărat citite în Context. Care anume? Mai întâi, criza cronicizată de identitate pe care o traversează europenismul și valorile sale canonice. Căci, în pofida inflației de euro-instituții (euromarche-urile dar și Parlamentul sau Consiliul European), de euro-ficțiuni ideologice (eurocomunismul, de pildă), de euro-mode, euro-sisteme sau euro-show-uri (Eurovizionea sau Euro-Disney), europenismul este sistematic culpabilizat și chiar demonizat, pe mai toate meridianele. Asta și fiindcă, vreme de secole, mai tot ce a fost rău și tot ce a fost bun pe lume și-a avut sorginea în Europa: democrația și explozia triumfală a științelor; nazismul, comunismul, holocaustul; descoperirea și explorarea planetei; ambele războaie mondiale ș.a.m.d. De aceea, e greu să scapi de impresia că, dincolo de o anume agitație plebiscitară (referendum-uri, soldate așa sau altminteri, controversate religioase sau politice), plutește nerostită în aer o întrebare-cheie. *În fond, de care Europă este vorba, dacă trecem dincolo de geografie?* Există o identitate europeană juridică și una politică; un numitor comun european strategic și unul economic; o unitate europeană rațională și alta emoțională; în fine, un mit european, susținut de un corp comun de valori și de simboluri.

Alt context ce nu poate fi ignorat este cariera istorică sinuoasă a ideii europene în cultura română, începând cu "complexul Dinicu Golescu", trecând prin neliniștile "generației în pulbere" dintre războaie și ajungând, în fine, la unda de șoc a convulsiilor post-decembriste, cu o forță de iradiere încă incalculabilă.

Poate că principalul merit al cărții lui Adrian Marino este tratarea perspectivată, nuanțată, cu sistem și cu metodă, într-un discurs direct și convingător, a nebuloasei de prejudecăți, emoții, resentimente, idei fixe, complexe și frustrații, utopii și speranțe, alimentate de așa-zisa idee europeană. (În forme adaptate circumstanțelor, autorul ei și-a strecurat abilitățile și sub cenzura comunistă, în

pseudo-însemnări de călătorie cum sunt *!Ole! España; Carnete Europene; Prezențe românești și realități europene*; sau le-a anunțat în jurnalul intelectual și moral intitulat *Evadări în lumea liberă*, publicat după 1990, la Iași.)

Adrian Marino vede modelul european ca pe un edificiu clădit gospodărește, cu temelii solide și multiple etaje. Mai întâi, nivelul *economic*, cel de bază: al bunăstării capabile să asigure nu doar un trai decent, ci abundența diversificată a consumului - atât de mult hulit, sub comuniști ca și azi, din perverse rațiuni propagandistice: "A-ți permite cu ușurință un pachet de unt, o Coca-Cola, un Big Mac etc. este - susține eseistul - un drept al omului, ca oricare altul. Și o societate, oricum s-ar numi ea, care nu-l asigură, este un faliment total, o catastrofală eroare ideologico-politică și un scandal, eram să spun metafizic... Să respingi Germania sau *Europa untului*, când în patrie se suferea de foame - așa cum a făcut-o Constantin Noica, într-un text antologic prin irealismul său total, este cel puțin grotesc... Europa - conchide Adrian Marino - a constituit în modul cel mai legitim un tărâm mirific, incredibil, un miraculos corn al abundenței, un mit paradisiac al bunurilor de consum interzise imensei majorității a românilor. Și la fel a rămas până azi, fiindcă mizeria continuă. *Să nu ne îmbătăm cu vorbe mari și goale!* (Între paranteze fie spus, avem aici un posibil motto al cărții, și o explicație, printre altele, a succesului ei...). Să mi se dea voie să resping categoric acest afectat dispreț filosofic, anti-european".

ETAJUL următor e *administrativ și instituțional*. O dată în plus, pledoaria pro-europeană are un dinte polemic, așezându-se de-a curmezișul fantasmelor lirico-flamboaiante exaltate, stil Cioran. La acest capitol, Europa înseamnă civilizație, ordine, cinste, moralitate, rezistență în fața haosului, corupției, abuzului, bunului plac și a mitocăniei. Cu o vorbă a lui Lovinescu, nici mai mult, dar nici mai puțin de atât: "Ce ideal meschin, mic-burghez, profund minor și detestabil, într-adevăr! Ce lipsă lamentabilă de... spiritualitate. Visez doar un modest, foarte modest, umil de modest *întru* (vorba lui Constantin Noica) civilizație și cultură, pătruns de astfel de aspirații profund mediocre..."

La un nivel mai sus, urmează *politicul*. Ideea europeană nu are cum să fie neutră, ci presupune un angajament politic activ, afirmat clar și fără inhibiții. Cum anume? În primul rând, prin demolarea unui mit de cea mai pură esență totalitară - cel al statului centralizat, puternic, protegitor, securizant, o instituție semi-filantropică, semi-caritabilă, un patron generos, protector și paternalist. Și după aceea, prin revizuirea raporturilor dintre putere și societatea civilă - într-o Românie unde statul de drept rămâne

încă o ficțiune teoretico-juridică, luată în serios doar de naivii civici incurabili.

AJUNGEM în sfârșit la modelul *cultural european* - himera tuturor sincronismelor noastre, încă din veacul al XVIII-lea. În acest punct, apare în scenă Adrian Marino-comparatistul de talie internațională, care de mai bine de două decade pledează insistent, prin toate mijloacele, cauza unor valori culturale perene. Unele dintre acestea (*de certă coloratură iluministă*) și-au pierdut actualitatea pe alte meridiane. La noi, ele sunt încă fecunde. De pildă *enciclopedismul* - depășit deja în Vest - care aduce culturii române nota integralistă și globalizantă indispensabilă. Pe acest teren, eseistul se simte foarte acasă. Cei familiari cât de cât cu scrisul său sunt la curent cu proiectul de lucru perfect articulat, apărut teoretic și pus în practică *au pied de la lettre* de Adrian Marino. De o bună bucată de vreme, criticul clujean s-a angajat într-o campanie de eradicare a unora dintre maladiile rebele ale comparatismului tradițional. Printre acestea, pozitivismul miop, teoretofobia, diletantismul, spiritul parohial, eurocentric și snob. Vocația culturală raționalistă a lui Adrian Marino s-a tradus treptat într-un program care mizează pe o ideologie de tip iluminist, adică pe valori ca enciclopedismul, liberalismul, scepticismul, apetența didactică, evoluând pe alocuri în direcția unui misionarism autentic. O doză salutară de donchișotism se ascunde în această tentativă a unui intelectual din Est de a afla un echilibru între două zone culturale opuse și în egală măsură ostile. De o parte, provincia culturală românească (pentru Adrian Marino, provincia reprezintă în primul rând o noțiune morală.), naționalistă, rezistentă la spiritul de sistem și de construcție ideologică, la marea erudiție și la efortul speculativ. De cealaltă, *europocentrismul* vestic, însoțit de inapetența față de ideologic, de eroziunea reperelor ferme, de relaxare și dezabuzare, când nu de demisia intelectuală de-a dreptul.

După cum reiese limpede din cartea lui Adrian Marino, europenizarea presupune mai întâi *opțiune decisă* și după aceea *acțiune energică*, în orizontul unui șir lung de *Alternative*. Istoriceste vorbind, ele au jalonat destinul nostru economic, politic și cultural.

Opțiune între ce și ce anume? Foarte pe scurt, între o *țărănișă* cuasi-mitologizată și o *burghezie* națională, activă și prosperă; între *rural* și *citadin*; între *maniheismul politic*, de tip, stânga/dreapta - consacrat istoricește la noi, cu consecințele știute - și *liberalismul centrist* interesat în standardele europene de democrație; între *etatizare* și *privatizare*; în fine, între *propaganda* culturală externă, dirijată birocratic de la centru, prin activiști culturali și *inițiativa* creatoare individuală, *personalizată*. Viitorul european

al României - dacă va fi să fie - este, deci, "legat de păturile mijlocii, independente economic, preponderent citadine. Altfel spus, de încurajarea proprietății particulare și a întreprinderii private, de orientarea capitalistă a economiei românești. Ceea ce politica de esență colectivistă, etatistă, centralizată și de control a regimului actual, de mentalitate comunist-marxistă, blochează prin toate mijloacele. Între europenizare și privatizare există o relație indisolubilă - pune prompt autorul punctul pe i!"

ACESTEA sunt premisele programului de europenizare culturală, schițat în eseurile lui Adrian Marino. El are drept piloni de rezistență liberalismul, pluralismul, umanismul, convergența și chiar sinteza dintre valorile naționale și universale, echilibrul axiologic, raționalismul și spiritul critic, implicarea și responsabilitatea individuală. În interludiul cultural dintre războaie, Adrian Marino identifică în E. Lovinescu întruchiparea unui proiect intelectual similar. Față de *soluția Lovinescu*, autorul cărții face un pas mai departe, sugerându-ne să... aducem Europa acasă. Să abandonăm deciziile complexe de inferioritate (dar și izolaționismul superior, bătos) și să acționăm ca *români și în același timp europeni*. Se cuvine să vedem aici un răspuns polemic la întrebarea lansată emfatic de promoția lui Eliade, Ionescu sau Cioran: "Cum poți să fii român?"

Știm care a fost răspunsul lor. Să vedem care este *soluția Adrian Marino*.

Să renunțăm la eternele *sincronizări* pripite, la mimetismul servil și mecanic, optând în schimb pentru *emulația creatoare*. Să înlocuim *epigonismul* și teroarea modelor prin originalitatea lipsită de complexe și prin *valoarea personalizată*. În fine, să abandonăm controversile sterile în jurul *cosmopolitismului*, în favoarea unui spirit cu adevărat *universal*. Pe scurt, un *neo-umanism fără frontiere, sui generis*, în perspectiva căruia eseistul plasează mileniul următor și structurile sale de mentalitate. "Lumea de mâine nu va fi cosmopolită ci universală în sensul deplin al cuvântului" - conchide autorul cărții.

Adrian Marino investeste în programul său un capital serios de speranță, dacă nu chiar de utopie - ceea ce contribuie substanțial la succesul cărții sale, într-o epocă de paralizie cronică a elanurilor. Personajul cultural în favoarea căruia pledează autorul este reconfortant, eficient și credibil. Dar, din această specie cu vocație universală, eu una nu cunosc până acum decât un singur exemplar românesc. El se numește... Adrian Marino.

Monica Spiridon

Mariana Filimon

În gările mici

În gările mici
socotind fiecă clipă
rămasă înafara speranței
printre descrescătoare umbre
de pasageri
luneci

ochiul tău distinge
culoarea adevărată
tipătul interior
ascuns în mărunte iluzii
pașnica suferință de toate zilele

diferențe abia perceptibile

credincios îmi rămâi
în oglinzi scrijelate de gheara
înserării
ca un zid ce desparte orașul
de azilul pentru săraci

Adăpost

Obosită mă întorc
în raza subțiată a casei

pe scări transparente
s-au scurs toate amiezile
întâmplări dintr-o altă alcătuire
speranța își clădea o mică
streășină
un mic adăpost

cu frigul pe mine
mă mut într-o altă lumină

secundele bat în neștire
ca și cum s-ar lovi
de tâmpla vremelnică
de sângele-i încă prea viu

cu frigul pe mine
mă mut în tăcere

Arlechin

Iarba abia tresare
când lumina gălgâie
sub crengile amețite
amețitoare

viața seamănă tot mai mult
cu un arlechin disperat
fața adevărată uitând-o

scrie mai scrie tu
cu mâna însingurată
nesfârșitele disertații
despre trecere

depărtate cuvinte îmbracă

pielea mea
coajă amară amară

Grup statuar

Venea sărbătoarea
și în lumina ei aburoasă
bradul

neștiința de a mă prefaca

verbe atârând obosite
pe un fir de argint
întâmplări din iarna trecută

sub ferești
încremenite sunete
grup statuar
atins de semnele morții

cu ochii deschiși
amintirile
întesc drept în inimă

Poem

A împlânzi formele
unui statornic amurg
a făuri statui de zăpadă

a face clopoștii trupului tău
să sune cu adevărat

a plânge în roua de zi
cu un creion visător
încrustând un ochi de speranță

a lumina dinlăuntru
ca un glob
în care ninge
ninge mereu
și e cald

și cuvintele încep să respire.

Veghe

Otrăvită sunt de cuvinte
oboseala unei zile prea lungi
îmi macină veghea
dîguri subțiri de care abia mă mai țin
înaștează spre mare

gânduri strâmbे îmi pustiesc
locul

măine îmi spun
măine
toate se vor întoarce spre bine
un bine sfielnic și cald
alcătuit din nimic

Gratii

Timpul pe care îl măsoar
acum
în orbitele faptei
în vis
straniu întoarce spre mine
un obraz ostenit
mască supusă fățarniceii boli
cu neînțelesele-i brize
ce scutură mările
frigul posomorît din adânc

sufiul său
gratii compune în grabă
gratii subțiri
de care stau agățate cuvinte
în pulberea lor argintie
posibile păsări și armonii nedecise
așteptînd parcă să se deschidă
cerul
și soarele
și toată lumina

așteptînd așteptînd

Copacul alb

Copacul alb
plin până la negare
de flori și de frunze
știe să povestească atât de frumos
despre durerea de a fi

în sfielnica lui lumină
mă prind
singurătatea lui o absorb liniștită
împărăția lui crește
în cuvintele mele

facă-se voia Ta

Un drum

Un drum prin zăpada pustie
deschis
un arc dureros
încordat

gata să înghită
pasul lipsit de grabă
sau fuga spre adăpost
veșminte și scurte
forme
particule lipsite de farmecul zilei

amintiri dintr-o viață neîntâmplată

Adăpost

Ca un leagăn de jur împrejur
îmi construiesc clipa
seara

CERȘETORUL DE CAFEA

de Emil
Brumaru

Practici spirituale

pentru Yvonne de Burgundia

Voi sosi, istovit de asceză,-ntr-o
birjă
Trasă pe strada ta sfântă de doi
zdraveni struguri pursînge; vizitiu -
o acrită
Ce-și aprinde amforul cu biciul și-și
pune în ochii adînci, fină criță,
Beladonă, căci viciul ei genial o
obligă!

Și te voi striga!! O s-apari, de la
creștet pîn' la centura de castitate,
În turnul gros de grafit,
Cu sîinii acoperiți de-o carte
deschis-a credință, onoare, drep-
tate,
Un op cu spațiul bombat și timpul
apelpisit.

Apoi îmi vei arunca frînghia-
mpletită din cele mai calde cearcea-
furi:

Să urc, să acced, să înving!
Vor trece lungi săptămîni, luni de
zile, ani, chiar decenii îmbibate cu
prafuri
De copt aluatului veșnice, ca să-ți
desching

Talia fragedă din fierărie.
Pe urmă ne vom iubi exemplar, le-
gendari (cu citate din Kierkegaard,
Swedenborg, Böhme, Ruysbroeck),
în supraesențiala bucătărie!!!

micul meu adăpost
între fără de margini ape de timp
între otrăvitele ape

o punte subțire
în groapa de aur a nopții

razele lunii preschimbînd
în amănunte un țarm
fiicele fără de chip
fii ce trec mai departe
să-i nască alte femei

Rostire

Cum să te vindeci de rostire
când ea se află
în miezul sîngelui tău

cu sfială ating
însurarea ei roșie
pulberea-i fină mîlul ei auriu

vîntul îi ascunde
în maldăre mincinoase suflul adevărat
ninsoarea îi biciuie marmora

și eu stau de veghe
lângă zarea ei ce abia
s-a deschis
lujer cald gata să înflorească

frumusețea cuvintelor egale cu moartea
mă înfruntă
cu înfricoșătorul surâs

cerul alb se stinge nelămurit

Și scriitor, și român, și în viață!

SE ÎNTÎMPLĂ uneori ca înșușirea de a fi scriitor român să se combine cu norocul de a fi în viață, cu alte cuvinte se întâmplă ca unii dintre concetățenii noștri să cumuleze aceste trei atribuții neremunerate: și scriitor, și român, și în viață. În privința posibilităților de publicare, concurența cu alte tipuri de scriitori nu este tocmai loială. Căci dacă ești scriitor român e mai bine să fii mort, iar dacă ești viu e mai bine să nu fi scriitor român. Și de altfel, cel mai bine e să nu fi deloc scriitor, nici mort, nici viu, nici român, nici străin, ci să-ți alegi o meserie în care să nu depinzi de editor, corector, hîrtie, tipografie, difuzare și...buzunare.

Ce posibilități există totuși, în acest ultim deceniu din al doilea mileniu d.Cr., ce posibilități de publicare există pentru scriitorii români de azi, scăpați în fine de obsesia cenzurii ideologice și de anonimia truditore de la acel Consiliu al Culturii de tristă faimă? Voi enumera câteva, fără pretenții de exhaustivitate. Varianta cea mai bună este ca scriitorul să-și întîlnească editorul, pe cît posibil unul cu bani, suflet și curaj. Dar și cu simț critic. În cazul acesta scriitorului nu-i mai rămîne decît să nu dezamăgească. O asemenea întîlnire a fost, în ultimii ani, cea dintre Mircea Cărtărescu și Gabriel Liiceanu, astfel încît la Editura Humanitas au apărut deja trei cărți ale lui Cărtărescu: *Nostalgia*, *Dragostea* și *Travesti*. Din păcate, Editura Humanitas nu e foarte îndrăzneată în privința publicării de scriitori români contemporani. Cîteva reeditări, într-adevăr, de calitate: Ștefan Agopian cu splendidul său volum *Manualul întîmplărilor*, Petru Creția cu *Oglinzile*, Andrei Pleșu cu *Minima morală*, dar și cu două cărți noi: *Jurnalul de la Tescani* și *Limba păsărilor*. Aproape de publicul român sînt, datorită Editurii Humanitas, și Monica Lovinescu și Virgil Ierunca și, recent, au apărut cărți de Mihai Șora, Alina Mungiu, Ștefan Augustin Doinaș. Dar, numai *trei* romane noi sînt riscul pe care și l-a asumat editu-

ra: *Quo vadis, Domine?* de Mihai Sin, care nu a avut succes și mă întreb ce se va întîmpla cu promisa continuare, *Travesti* de Mircea Cărtărescu și *Patimile Sfîntului Tommaso d'Aquino* de Alex. Mihai Stoenescu. Este și primul nume cu totul nou pe care îl lansează Humanitas, or, faima unui editor este dată și de "descoperirile" pe care le face și le impune. (Numele lui Roland Barthes, de pildă, este legat de cel al lui Maurice Nadeau, care, de altfel, i-a impus în Franța și pe "necunoscuții" Malcolm Lowry, Henry Miller, Gombrowicz, Beckett). În privința unui alt nume recent impus, Horia-Roman Patapievicu, Editura Humanitas este doar pe locul doi, cu *Zbor în bătaia săgeții*, în timp ce locul întîi îl are Nemira, care l-a debutat pe tînărul eseist cu volumul *Cerul văzut prin lentilă*. Mă întreb totuși cît ar mai fi așteptat volumele lui Horia Patapievicu în manuscris, dacă n-ar fi fost nefericita poveste cu sfîrșit fericit declanșată de misteriosul căpitan Soare.

RISCUL de a publica o colecție de tineri autori români și-l asumă Editura RAO, impusă prin traduceri din clasicii literaturii universale și avînd anunțată începînd din toamna acestui an o serie de proză contemporană. Merită zăbovit puțin asupra modului în care își stabilește RAO planurile editoriale și tirajele. Pe modelul occidental al așa numitelor "cluburi ale cărții", Editura RAO are evidența unei mari părți a cititorilor săi, cu care menține un contact permanent, oferta fiind remodelată pe baza cererii. Rezultatele sondajelor pe care editura le face din motive electivă și nu electorale sînt computerizate și interpretate în unicul scop de a cunoaște piața. Editura propune, publicul dispune. Chiar dacă rezultatele sondajelor nu reflectă neapărat cu maximă fidelitate felul în care viitoarea carte va fi primită de cititori, metoda aceasta iese în sfîrșit din jocul de influențe (pile) și hazard care se reflectă adesea în publi-

carea de autori români contemporani. Acestor autori le sacrifică o parte - nu întotdeauna recuperabilă - din venituri și alte edituri apărute după decembrie 1989: Nemira - adeseori cu best-seller-uri, cum a fost *Amintiri deghizate* de Ovid S. Crohmălniceanu și cu proiecte ambițioase în eseu și memorialistică -, Editura ALL (care va republica, de pildă, *Arca lui Noe* de Nicolae Manolescu), Institutul European Iași care însă, după un start impresionant cu elita eseului ieșean pare să se fi reprofilat, astfel că nu am remarcat în ultimul timp nici un autor român de la această editură. În schimb, recent, două cărți care nu pot trece neobservate, *Pentru Europa* de Adrian Marino și *Viața și opiniile lui Zacharias Lichter* de Matei Călinescu, apărute simultan, în condiții excelente, ne atrag atenția asupra unei alte edituri ieșene promițătoare, Polirom. O serie de autori români contemporani, din care a apărut deocamdată un singur titlu are în vedere și tînăra editură EST. AMARCORD, care a publicat *Arhipelag interior* de Virgil Nemoianu, și-a făcut deja drum spre interesul cititorilor, iar Editura Fundației Culturale Române îi adună pe toți scriitorii români prin tipărirea DSR-ului. Poeții, dintotdeauna cu un public mai restrîns (întrucît mai rafinat), au acum cîteva noi edituri axate pe poezie. Să amintim doar de Editura Marineasa (Timișoara), Vlasie (Pitești - aspectul cărților de aici lasă foarte mult de dorit), Euphorion (Sibiu) sau Pontica (Constanța).

Vechile edituri "de stat" au pierdut mult teren în fața celor nou impuse, ratînd incredibil de ușor avantajul de a

avea un nume cunoscut. Explicații sînt multe și nu-și au locul aici. De semnalat traducerea în limba română din autori români aflați în exil cu care și-a îmbogățit profilul Editura Univers. Eforturi eroice de a publica autori români face și mica Editură Litera, care nu mai publică doar în regia autorului. Cartea Românească (odinioară cea mai renumită editură românească), Eminescu, Minerva, Albatros etc. și mari edituri de stat din provincie, deși au scos cîteva titluri remarcabile ori au colecții generoase (*Poeți români contemporani*, la Eminescu), scapă din vedere fie aspectul cărții, fie (cel mai des) difuzarea eficientă, fie publicitatea, atît de importantă în economia de piață la care, de altfel, par să aibă dificultăți de adaptare. Să adăugăm la aceste dezavantaje boala cea mai răspîndită în activitatea editorială de astăzi: greșelile de tipar, un adevărat virus HIV al cărților românești, indiferent ce editură le "îngrijește".

Privind înapoi fără mînie, să recunoaștem că posibilitățile de publicare s-au înmulțit și pentru bietul scriitor contemporan. Dar, ca și meseria de politician, în România de astăzi și meseria de editor liber și cea de scriitor liber trebuie încă învățate.

P.S.: Găsind mai mulți sponsori și un mentor (Mircea Cărtărescu), șase tineri studenți sau absolvenți din Edgar Quinet și Pitar Moș au publicat la începutul lunii august un volum de debut, *Tablou de familie*, de tipul celor scoase de optzeciști la Litera. Este și aceasta o posibilitate. Dar, despre cei șase - săptămîna viitoare.

CALENDAR

2.VIII.1808 - s-a născut Simion Bărnuțiu (m.1864)
2.VIII.1915 - s-a născut Gellu Naum
2.VIII.1927 - s-a născut Gertrud Gregor-Chiriță
2.VIII.1928 - s-a născut Cornel Bozbiaci
2.VIII.1928 - s-a născut Veronica Șuteu
2.VIII.1937 - a murit Pavel Dan (n.1907)
3.VIII.1927 - s-a născut Beke György
3.VIII.1932 - s-a născut Ion Pascadi (m.1979)
3.VIII.1943 - s-a născut Cornel Ungureanu
3.VIII.1943 - s-a născut Aurel Turcuș
3.VIII.1976 - a murit Octav Dessila (n. 1895)
4.VIII.1889 - a murit Veronica Micle (n.1850)
4.VIII.1908 - s-a născut Sidonia Drăgușanu (m.1971)
4.VIII.1915 - s-a născut C.S.Anderco (m.1975)

4.VIII.1931 - s-a născut Nicolae Ciobanu (m.1987)
4.VIII.1941 - s-a născut Cezar Ivănescu
5.VIII.1867 - s-a născut Iuliu Valaori (m.1936)
5.VIII.1922 - s-a născut Marin Preda (m.1980)
5.VIII.1926 - s-a născut Gheorghe Bejancu
5.VIII.1929 - s-a născut Hajdu Gyözö
5.VIII.1937 - s-a născut Viorel Căcoveanu
6.VIII.1887 - a murit George Crețeanu (n.1829)
6.VIII.1912 - s-a născut Ion Marin Iovescu (m.1977)
6.VIII.1915 - s-a născut Al.Voitin (m.1986)
6.VIII.1935 - a murit George Vâlsan (n.1885)
6.VIII.1938 - s-a născut Serafim Duicu
6.VIII.1941 - a murit Izabela Sadoveanu (n.1870)
6.VIII.1982 - a murit Cristian Păncescu (n.1908)

EDITURA NEMIRA

prezintă
CĂLĂTORIE LA CAPĂTUL NOPTII
de Louis-Ferdinand Céline

Colecția Babel, 416 pagini, 6000 lei

Prima versiune românească integrală, necenzurată, a celebrului roman cu care Céline a rupt, cu efect de bombă, în literele Franței și ale lumii. Imediat după apariție, în 1932, romanul a fost încununat cu lauri (Premiul Renaudot, ratând îndeaproape un Goncourt) și tradus în numeroase limbi. *Călătorie la capătul nopții* este un început: NEMIRA va publica, pe rînd, *Mort à credit* (1936) și trilogia compusă din *D'un chateau à l'autre* (1957), *Nord* (1960) și *Rigodon* (1969), o vastă panoramă a celui de-al doilea război mondial privită din interiorul Germaniei. Céline nu lasă indiferentă nici o categorie de public: unii îl gustă savoarea limbajului argotic, alții au văzut în el un precursor al absurdului și al existențialismului, unii îl tratează de colaboraționist, alții sunt pur și simplu seduși de păcăniile delirante ale eroilor săi. În orice caz, nimeni nu-i poate ignora opera și personalitatea. Céline este, împreună cu James Joyce, scriitorul contemporan care a îndrăznit să dărâme totul într-o lume împietrită de tradiții. (Pierre Assoline, *Lire*, 1995)

CLUBUL CĂRȚII NEMIRA - C.P.26-38 BUCUREȘTI

Dramatism

JUDECAT din punct de vedere exclusiv literar, romanul-evocare *Justa* este inegal ca valoare. Partea referitoare la împrejurările arestării studentului Paul

Goma în 1956, din motive politice, cuprinde mult prea multe detalii, semnificative numai pentru cel care a trăit experiența respectivă. Ni se oferă mai curând documentul unei obsesii, decât o creație literară.

În schimb, paginile (finale) despre suferințele îndurate de o colegă a lui Paul Goma - aceea poreclită de el "Justa" - atunci când ajunge ea însăși pe mâinile securiștilor sunt zguduitoare. Rareori s-a mai descris în literatura română într-un mod atât de dramatic umilirea unei femei de către bărbați. În afară de faptul că este bătută până la sânge și obligată să coboare de mai multe ori, pe un ger cumplit, într-o groapă de gunoi, tânăra intrată în dizgrație trebuie să suporte o dezbrăcare forțată de vălul pudorii, o depozitare brutală de secretul intimității. Este o scenă cumplită, ca jupuirea cuiva de viu. Asistăm nu numai la maltratarea unei femei, ci și la un linșaj al ideii înseși de feminitate.

**Zăngănit
de idei**

PE CEZAR BALTAG nu-l descurajează preferința publicului larg pentru Sandra Brown și Danielle Steel. Continuă să scrie poezie și încă o poezie rafinată, condamnată să n-aibă succes de librărie. Această consecvență nerealistă îl face, o dată în plus, demn de stimă.

Cea mai recentă carte a sa, *Chemarea Numelui*, cuprinde versuri cizelate și spiritualizate la maximum, până aproape de dispariția lor fizică. Dar aceasta nu înseamnă că ele sunt lipsite de tensiune. Poetul încearcă mereu (și de multe ori reușește) să-și facă discursul captivant, activând contradicțiile latente din sau dintre cuvinte, organizând un fel de dueluri abstracte. Fondul sonor al poeziei sale este un zăngănit de idei.

"Nu copacul gândește umbra/ ci umbra gândește în el// Nu ochiul vede lucrurile, ci/ lucrurile văd/ înăuntrul/ ochiului" (*Tăcerea*); "Iertare, strigă deșertul apei/ absente, nu te pot naște// Ajutor, strigă frânghia/ către sinucigașul ce și-o așează/ în jurul gâtului." (*Iertare*)

Ca de obicei, Cezar Baltag oscilează între lapidaritatea esoterică a lui Ion Barbu și filosofarea ludică a lui Nichita Stănescu. În ultima vreme el

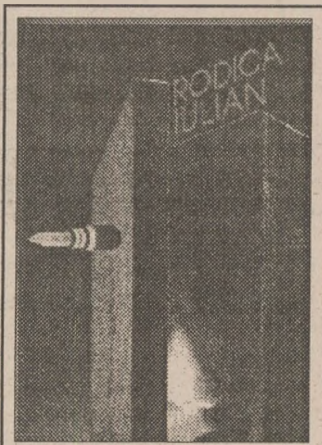

Cezar Baltag, *Chemarea Numelui*, poeme, București, Ed. Eminescu, 1995, 92 p., 2000 lei

s-a apropiat mai mult de Nichita Stănescu (după cum reiese și din versurile citate). Totuși, ceva rămâne în continuare numai al său și anume o sobrietate intratabilă, un refuz structural al actului exhibării.

**În afara
parabolei**

DUPĂ ce ne-a sedus (cu romanul-parabolă *Cronica nisipurilor*), Rodica Iulian ne-a abandonat (stabilindu-se în Franța). Acum, Editura Cartea Românească ne face

Rodica Iulian, *Scrisori la miezul nopții*, proze scurte, București, Ed. Cartea Românească, 1995, 200 p., 2856 lei

plăcuta surpriză de-a ne oferi o culegere de proză scurtă a acestei autoare inteligente și caustice.

Scrise în timpul dictaturii lui Ceaușescu, ca și romanul *Cronica nisipurilor*, în care se vorbește, în limbaj parabolic, tocmai despre această dictatură, povestirile din *Scrisori la miezul nopții* se referă la situația de atunci din România. Spre deosebire însă de roman, ele au o miză literară mai mică, poate și din cauză că descriu direct societatea românească, fără protecția oferită de limbajul parabolic.

Astfel, în povestirea *Momeala* este vorba de un grup de prieteni care își petrec concediul acasă la un pescar, în Deltă, și care ajung într-o situație conflictuală din cauză că unii vor să fure câinele

pescarului, ca să-l elibereze dintr-un jalnic prizonierat, iar alții consideră furtul o nedreptate făcută pescarului, el însuși ținut captiv ca într-un lanț de autorități.

Există însă și momente în care Rodica Iulian se critică din nou la nivelul unei critici radicale a regimului comunist. Așa se întâmplă, de exemplu, în excepționala povestire *Țăran și voievod* - istorie tragi-comică a transformării unui admirator sincer al lui Mihai Viteazul într-un instrument de propagandă. Scena în care personajul, deghizat - conform normelor estetice ale Festivalului "Cântarea României" - în Mihai Viteazul, apare pe un cal alb în fața tribunei oficiale este antologică.

**Când profund,
când
ininteligibil**

RADU SĂPLĂCAN face parte dintre autorii care se manifestă capricios, publicând rar și dispărând pentru lungi perioade din viața literară. O vreme ne-a încântat cu articolele sale de critică, scrise de pe o poziție nonconformistă, pentru ca, exact când izbutise să se impună, să iasă din joc, fără explicații. Și iată că recent și-a făcut din nou apariția, spectaculos, cu o culegere de versuri tipărită în condiții misterioase.

Intrucât cartea are paginile nenumerotate (ca și cum ar fi fost imaginată de Borges), nu ne rămâne - dacă vrem să regăsim un poem care ne-a plăcut - să o răsfoim până la ivirea lui întâmplătoare. Această situație "tehnică" este

Radu Săplăcan, *Livada Roentgen*, versuri, localitate neprecizată, editură neprecizată, an de apariție neprecizată, pagini nenumerotate, preț neprecizat

întrutotul în spiritul versurilor lui Radu Săplăcan, care scrie pesc de poezie intermitent și imprevizibil, ca parbrizele unei coloane de mașini într-o zi cu soare. Cartea o putem citi deci în orice ordine, bazându-ne pur și simplu pe noroc.

Dacă ne merge bine, întâlnim texte concise și electrizante, un fel de blitz-uri lirice, la lumina cărora se dezvăluie adâncimi nebanuite.

Iată un exemplu:

"dragostea noastră/ printre vagonete de cură, discret cartelată...// dăruoasă cât o injecție/ în antebrațul unui om/ de zăpadă..." (*Refren fardat*)

Dacă suntem, însă, ghinionişti, dăm peste formulări din care nu înțelegem nimic:

"noptatică, / nașterea pruncului străin/ la singurul capăt, al/ funiei..." (*Poem cu dead end*); "atent, cineva îmi șoptește: «miere pe limbă, miere pe limbă...»/ porcul și elefantul - schița absurdă a aureolei mele - fixează puterea de înțelegere..." (*Rezervația artificială*).

**Culisele vieții
de medic**

ÎN AMERICA sunt la modă romanele despre cascadori, cosmonauți, telefoniste, medici etc. La noi s-au făcut în această direcție încercări timide (Anatolie Paniș a scris despre pădurari, Ștefan Dimi-

triu despre oamenii televiziunii, dar se pare că în curând fenomenul va lua amploare.

Un asemenea roman despre o categorie profesională este *Domiciliu obligatoriu* de Gheorghe Bacalbașa. Autorul (medic, aflat la prima sa carte de beletristică) îl conduce pe cititor în culisele activității dintr-un spital. Personajul principal este chiar directorul așezământului, maleficul profesor Florin Zugrăvescu, care, în stilul dictatorial al epocii (ne aflăm în timpul lui Ceaușescu), îi terorizează pe subordonați. Pe unii - de exemplu pe strălucitul doctor Horia Preda - îi exploatează, iar pe alții, care nu i se supun, - de pildă pe doctorița Ioana Lujeriu - îi distruge din punct de vedere social.

Gheorghe Bacalbașa are talent de povestitor, dar un talent de amator; mai regretabil este însă faptul că, animat de un impetuos spirit justițiar, construiește personaje exclusiv pozitive și exclusiv negative.

Cărți primite la redacție

- Ion Caraion, *Tristețe și cărți*, Eseuri, Ediție întocmită și prefată de Emil Manu, Editura Fundației Culturale Române, București, 1995, 232 p., 5990 lei
- Ion Caraion, *Cimitirul din stele*, Editura Eminescu, Colecția "Poeți români contemporani", Ediție îngrijită de Emil Manu, București, 1995, 316 p., 3000 lei
- Ion Caraion, *Postume*, ediție îngrijită și prefată de Emil Manu, București, Soc. "Adevărul", 1995, 336 p., 4590 lei
- Arthur Porumboiu, *Calea jertfei*, versuri, selecție de autor, Constanța, Ed. Metafora, 1995, 128 p., 2500 lei
- Paul Tumanian, *Domnul Marius și doamna cea mică*, mic roman, cu o postfață de Gabriel Andreescu, București, Ed. Ararat, 1995, 176 p., preț neprecizat

- Ion Beldeanu, *Proba mea de viață*, versuri, Iași, Ed. Omnia, 1995, 96 p., preț neprecizat
- George Almosnino, *Marea liniște*, versuri, București, Ed. Litera, 1995, 142 p., 3900 lei
- Toma Grigorie, *Dezlănțuind tăcerea*, versuri, Craiova, Biblioteca "Ramuri", col. "Poesis", 1994, 64 p., 1000 lei
- Theodor Răpan, *La umbra cuvântului*, versuri, București, Ed. "Semne '94", 1995, 238 p., 5990 lei
- Nicolae Popa, *Auzind, s-a făcut întuneric*, versuri, Timișoara, Ed. Marineasa, 1995, 76 p., 2000 lei
- Ionel Necula, *Cioran, scepticul nemântuit*, Tecuci, Ed. Demiurg, 1995, 128 p., 2958 lei
- Radu Cange, *Sufletul în palmă*, versuri, București, Ed. Eminescu, 1995, 100 p., 1900 lei

CĂRȚI STRĂINE

prezentate
de
Andreea
Deciu

Actualitatea editorială

Malone trăind

E CIUDAT că una dintre piesele de teatru ale lui Samuel Beckett, reprezentată pentru prima oară la Londra,

în 1957, purta titlul *Acte fără cuvinte*, când concepția artistică a scriitorului presupune o literatură făcută numai din cuvinte, care nu mai izbutesc să închege acțiuni, evenimente, altfel decât fragmentar și pasager. Beckett este un poet al neputinței verbale, al eșecului demonstrativ și intenționat, cultivator cu mult timp înaintea romancierilor americani de astăzi al trădării gândului de către expresie, ceea ce ar trebui să facă din el un autor actual, dincolo de simplul prestigiu de creator consacrat. Inițiativa editorială a lui Samuel Tastet de a publica romanul *Malone murind*, în traducerea unui beckettian specializat, Constantin Abăluță, este, prin urmare, demnă de toată lauda, mai ales că *Molloy*, cartea pereche, alături de care a apărut prima oară volumul de acum, în 1951, a fost deja tradusă în 1990, la editura Univers.

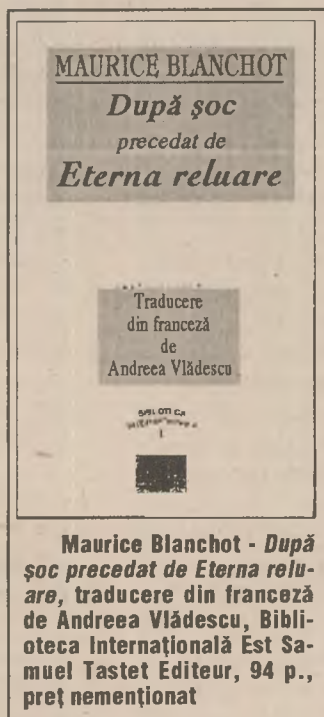
Ca și *Molloy*, *Malone murind* este un roman al "sfârșitului de partidă", nu atât pentru că reprezintă confesiunea unui muribund, ci mai ales pentru că acesta își petrece ultimele clipe din viață, încercând să le umple cu ceea ce el numește "povești". S-a vorbit foarte mult despre pesimismul beckettian, despre universul pe care îl creează scriitorul, neîngăduind nici o speranță, populându-l cu inși bolnavi, decrepiți, dezaxați, lipsiți de orice viitor. Mi se pare însă că acest roman din 1951 infirmă asemenea calificări: subiectul reflecțiilor din *Malone murind*

nu agonizează în epuizante dureri, nu simte nici o suferință fizică sau psihică, doar o vagă plictiseală accentuată de pierderi de memorie și căderi în inconștiență. Muribundul nu știe nici măcar dacă e bătrîn sau nu, își presupune vârsta din confuze deducții și parțiale recuperări ale unei vieți pe care o privește cu totală detașare, percepînd-o ca pe o imensă pîclă, tulburată din cînd în cînd de siluete indistincte. Că e un decrepit e sigur, pentru că se află imobilizat într-un pat, în situația tipică a bolnavului abandonat și trădat de propriul trup, devenit o alcătuire informă de trebuințe bicisnice, însă indiferența sa în fața acestei condiții o face irelevantă. Tragismul lui Malone nu vine din faptul că e pe moarte, căci el își așteaptă sfârșitul cu răbdare, calm și curiozitate, străduindu-se (culmea ironiei!) să fie treaz în clipa consumării ultimului act. Într-un fel, patul lui de agonie este o anticameră, în care Malone încearcă să-și omoare timpul spunîndu-și singur povești ce nu se termină niciodată, dar nu pentru că autorul lor o dorește, ci pentru că nu poate să le ducă pînă la capăt. Își rătăcește caietul, pierde creionul între perne, dar de fapt nici acestea nu sînt piedicile reale, ci neîncrederea lui în utilitatea, în rostul povestirilor, în capacitatea cuvintelor de a căpăta sens împreună. Malone se îndoiește de existența logosului și deci de posibilitatea sa de a construi coerent un raționament, o împlinire, oricît de neînsemnate ar fi acestea. Căci "poveștile" sale au o semnificativă banalitate, sînt istoriile a două familii și a obscurii existențe a membrilor lor, oameni care se căsătoresc, muncesc, au copii, ambiții, speranțe, toate grefate pe fondul unei apatii peretue, semnul de recunoaștere al destinului minor. Or la Beckett viața nu poate fi altceva decât un destin minor, atît de insignifiant încît nici nu merită să-l trăiești, așa cum lui Malone i se pare adeseori că nu merită să-și sfîrșească povestirile. Firește, ajungem astfel la aceeași idee a pesimismului beckettian, dar este important să-l înțelegem prin intermediul acestui filtru al limbajului: antipersonajele lui trăiesc în zodia morții pentru că ele nu cred în forța de a ordona și de a dura a cuvintelor. La un moment dat, intervine în roman o a treia povestire, cea a lui Macmann, prizonierul într-un bizar ospiciu, îndrăgostit de infirmiera-

gardian, o babă desfigurată, idila fiind descrisă de Beckett cu un umor cinic absolut șocant la un asemenea scriitor. *Malone murind* este, cum era firesc, o carte cu final deschis, ea încheindu-se, simbolic, cu o crimă. Căci nu aceasta este esența lumii beckettienne?

Încercări

GREU DE ÎNTELES ce îi determină pe unii critici sau teoreticieni celebri, personalități de mare valoare, de numele cărora se leagă idei foarte originale și interesante, să încerce să scrie literatură propriu-zisă. Probabil tot mai vechea prejudecată că adevărații creatori sînt neapărat poeți sau prozatori, în vreme ce toți cei care abordează alte formule stilistice o fac dintr-o nemărturisită neputință. În cazul lui Maurice Blanchot, reputatul teoretician al ideii că sensul literaturii este de a crea un spațiu suspendat, o prelungire a vieții, parcă e totuși neverosimil ca un asemenea motiv să-l fi determinat să scrie un roman metaforic, *Eterna reluare*, o parabolă a lagărelor de exterminare din timpul celui de-al doilea război mondial. Mobilul aflat la baza concepției acestei cărți este, categoric, nobil, și nici romanul nu este un eșec, ci un produs destul de modest după rețeta absurdului kafkian și a antipersonajelor beckettienne.

Pe lângă roman, cartea conține și un eseu-comentariu al autorului la propriul său roman, mult mai interesant, în care îl recunoaștem pe cunoscutul Blanchot, gînditorul subtil, capabil de remarcabile speculații pe tema legitimității unei analize făcute de un scriitor la un text scris tot de el.

Best-seller din perioada comunistă

ÎNAINTE DE 1989 *Maestrul și Margareta*, romanul lui Mihail Bulgakov, a fost o adevărată revelație pentru cititorii români, fiind devorat pe nerăsuflă, chiar așa cenzurat cum apăruse. Scriitorul era o victimă a persecuțiilor sovietice îndreptate împotriva tuturor artiștilor și oamenilor de cultură necolaboraționiști, ba în plus un dizident din interior, ceea ce îi sporea prestigiul și eroismul, iar cartea parodia și satiriza cu un curaj amețitor pentru vremea aceea societatea comunistă rusă. E lesne de înțeles de ce a avut atunci un imens succes romanul, iar reeditarea lui era necesară nu numai pentru a repara o maltratare a manuscrisului, prin publicarea lui în versiune integrală, ci și pentru că e interesant de văzut în ce măsură astfel de cărți pot avea o audiență la fel de mare acum, în împrejurări diferite, care presupun în primul rînd un alt gust, alte apetente literare, și în al doilea rînd chiar un alt tip de cititor.

Volumul se încheie cu o postfață semnată de Ion Vartic, care ne oferă un foarte interesant și erudit comentariu al romanului (deși, după părerea mea, criticul pierde la un moment dat măsura și se lasă cuprins de o frenezie a decriptărilor demonologice și numerologice, lansîndu-se în lungi speculații discutabile à propos de "construcția simfonică" a cărții, pe care o explică, destul de ciudat, pe baza semnificației religioase a numărului de capitole; metoda se practică frecvent astăzi, dar dintre toate demersurile analitice, aceasta mi se pare cea mai riscantă), precedat de un scurt dar tulburător excurs în biografia lui Mihail Bulgakov. În cîteva pagini, Ion Vartic izbutește să reconstituie destinul dramatic al unui om decis să nu cedeze, să nu facă nici un compromis, dar în același timp victima unor manipulări menite să-l convingă că Stalin ar fi putut să-l ajute.

Citit astăzi, fără voluptatea complicității și a descifrării unui trist secret tînuit și cunoscut în egală măsură de toți, romanul nu mi se pare a fi cu adevărat pe măsura haloului pe care l-a căpătat la prima sa apariție în România. Este, fără îndoială, o carte foarte valoroasă, cu o combinație de fantastic pur și fantastic-alegoric de o mare subtilitate; dar în același timp ușor excesivă și dezechilibrată. *Maestrul și Margareta* mi se

pare a fi o carte cu trei fire narrative distincte, care la un moment dat se potențează unul pe celălalt, dar rămîn pînă în final diferite, chiar într-o însemnată măsură. Trei romane într-unul singur: povestea de dragoste a scriitorului, un soi de apostol modern, mîntuit împreună cu iubita sa de un diavol cu vederi foarte liberale și manifestări pozitive (sanționează răul și absolvă pe cei buni); romanul fantastic al straniilor eroi, Woland și suita sa și, în fine, romanul politic al societății comuniste moscovite, cu savuroasa satiră a lumii scriitorilor proletcultiști și colaboraționiști. Cred că răsunașorul succes al cărții a fost declanșat tocmai de această multiplicitate narativă, mai ales că fiecare în parte dintre aceste povestiri este fascinantă și, probabil, originală pentru momentul respectiv. Din acest punct de vedere cartea ar trebui, în mod normal să profite și acum de aceleași avantaje, dar cred că o demolire a entuziasmului inițial scoate la iveală construcția puțin șubredă a romanului. *Maestrul și Margareta* rămîne însă, dincolo de orice reproș posibil, o capodoperă.

Cărți primite la redacție

- W.S. Maugham - *Machiavelli și mîtrăguna*, traducere de Andrei Bantaș, Editura Cvinta, București, 210 p., 5100 lei
- Giuliana Morandini - *Cafeneaua "La oglinzi"*, traducere de Mara Chiriteșcu, Editura Proteus, 142 p., preț nementionat.

Gubernia BASA (de la B)

ESTE CAZUL să reamintim, în consens cu autorii: războiul ruso-turc a ținut din decembrie 1806 până în luna mai 1812 ● pacea s-a încheiat la București (22 mai), tratatul rezultat prevăzând - printre altele - *încorporarea Basarabiei la Rusia*; la doar două săptămâni distanță, "Marea Armată" (condusă de Napoleon I) invadează Rusia (dez-

O fereastră rusească spre mări și oceane

DAR SUFERINȚELE românilor dintre Prut și Nistru sunt și mai de mult (înainte de 1812): "Bietul nostru popor era prima jertfă adusă întru îndeplinirea testamentului lui Petru cel Mare. Prin anul 1709, cu ocazia războiului ruso-suedez, armatele rusești de sub suprema comandă a împăratului Petru I cel Mare, se deplasează spre sud. Luptele decisive se dau la Poltava (în Ucraina) între armatele rusești și cele suedeze, de sub comanda regelui Carol al XII-lea, și succesul obținut de Petru cel Mare asupra lui Carol al XII-lea îl îmbată pe țar. El constată entuziasmat că regiunea sudică, cu clima ei dulce și vecinătatea cu Marea Neagră, este mai favorabilă pentru o activitate economică decât nordul. El și-a dat seama că, dacă ar stăpâni în întregime Marea Neagră, ar putea extinde contactul cu lumea apuseană și că schimburile de mărfuri s-ar putea face pe scară mare cu lumea întreagă. Din nenorocire pentru Rusia, cheia ieșirii spre Marea Mediterană era în mâinile imperiului turcesc. Și atunci *imperialismul țarist* (subl.ns.) și-a pus problema izgonirii turcilor de pe malurile strâmtorilor Bosforului și Dardanelelor, iar pentru aceasta trebuia ocupat cu orice preț Constantinopolul. Deci, dorința și testamentul lui Petru cel Mare pentru urmașii săi era ca să ocupe Constantinopolul și să deschidă o fereastră rusească spre mări și oceane, folosindu-se pentru atingerea acestui țel de toate mijloacele" (pag.7).

Aceste susțineri îndreptățite - ale autorilor cărții - se cuvin a fi racordate "directivelor" conținute de testamentul lui Petru I ("Deși s-a dovedit a fi o creație apocrifă, are o forță sugestivă care captează trăsăturile esențiale ale politicii externe rusești, peste timpuri"): "Marele Dumnezeu de la care avem existența și Coroana noastră, luminându-ne și sprijinindu-ne, îmi iartă mie a privi pe poporul rosienesc, ca chemat a stăpâni în viitorime toată Evropa. Eu pui de temei aceste idei, că națiile Europiene au ajuns cele mai multe într-o stare de vechime aproape de a lor cădere, sau merg ele cu mare grăbire spre a lor cădere (cât de mult seamănă "teza" cu cea a imperialismului comunist!). Urmează dar a fi ele cu înlesnire și fără îndoială subjugate de un popor tânăr și nou: când acela va ajunge la

întregimea creșterii sale și va căpăta toată a sa putere. Eu privesc năvălirea popoarelor Nordului de a surprinde țările Occidentului și a Orientului ca o mișcare periodică hotărâtă în scopurile pronoiei, care de asemenea au făcut a se renaște și poporul roman, prin năvălirea barbarilor... Eu am găsit pe Rosia un pârâu, și o las un râu mare, iar moștenitorii mei vor face-o o mare întinsă, hotărâtă de a face să rodească o Evropa cea stărpită și valurile ei se vor revărsa peste toate stavilele ce s-ar ispiti niscaiva mâini slăbănoage a pune împotriva lor, dacă urmașii mei vor ști a îndrepta direcția lor. Pentru aceasta dar eu las instrucțiunile următoarei, care le recomanduiesc la a lor luare-aminte ca să le păzească cu statornicie..."

Urmează nu mai puțin de 14 puncte, din care amintim doar două: "1. A ține pe nația roseiască neprecurmat într-o stare de război, spre a avea pe soldații ei pururea deprinși la război nelăsând-o a se răsufli, decât numai pe câtă vreme va cere trebuința de a aduce în mai bună stare finanțele statului, de a preface armile și de a alege prilejul favorabil pentru a începe vreun război; cu acest chip *va face ca pacea să ajute războiul și războiul să ajute pacea, în interesul întinderii Rosiei și a înaintării ei în înflorire* (subl.ns.); 12. A-i face pe toți Grecii aceia dezbinați sau schismatici ce sunt împrăștiați... să i se închine lui, a se face sprijinul lor și a-și întemeia mai înainte o predominare universală, printr-un fel de autocrație ierarhică covârșitoare; *aceștia vor fi atâția prieteni pe care-i va avea Rosia, în Statul fieștecărui dușman al ei* (subl.ns.)"... Și încheierea testamentului: "Așa se poate și așa trebuie a se subjugă!"

Toate capetele, mai mult sau mai puțin încoronate, care i-au urmat la tron lui Petru cel Mare, inclusiv "Țarii roșii" (Lenin și Stalin) au aplicat întrutotul spiritul, dacă nu litera testamentului apocrif.

"Dracul roșcat"

EXPANSIONISMUL rusesc - fie alb, fie roșu - a considerat că românii sunt "un cui înfipt între Rusia și popoarele slave din Balcani". S-ar părea că numai datorită prezenței lor aici, visurile legate de cucerirea Bosforului și de ieșirea Rosiei la Marea Mediterană, au eșuat de-a lungul timpului: "Poporul acesta român (are) anumite caracteristici aparte, și nu pot să ascund că, uitându-mă pe hartă, mă întrișteț că aceste opt milioane de români, cu totul străini slavilor,

s-au instalat aici pe stâncile Carpaților (coloană vertebrală a poporului român!) și formează un fel de cui între neamurile slavone și împiedică contopirea lor. E da în locurile acestor români - trăsări și bulgari, cât de simplu s-ar rezolvat problema Răsăritului și slavilor" (Leon Casso, *Rusia Dunăre* - autorul a fost ministru al ultimului țar, Nicolae al II-lea, executat și executat de către bolșevici din ordinul expres al umanițului V.I. Lenin).

Autorii volumului reconstituie cu temeinicie și strictețe documentară, ambianța politico-militară a epocii revoluționale, "psihoza ce i cuprins pe țarul Rusiei Alexandru (1801-1825 - n.n.) și pe credincioșii săi sfetnici, *de a cuceri și a supuna alte popoare și alte teritorii* (subl.ns.)" (pag.10). Uimitor asemănătoare cu practicile contemporane și cu justificările de rigoare apar vechile "planuri de perspectivă" devenite, o dată cu scurgerea timpului, istorie: "Pentru a paraliza și a face imposibilă influența Franței în Statele Românești și în țările Balcanice, orgoliosul țar al Rusiei, Alexandru I, împreună cu consilierul său permanent, prințul Ciortorjșchi (Dracul roșcat), a întocmit un plan ca să întemeieze la sud de Dunăre, pe teritoriul stăpânit de turci, unele state pravoslavnice sub protectorat rusesc, iar pentru a atinge acest scop *era absolut necesar să anexeze Moldova și Valahia ale căror teritorii să fie complet unificate cu teritoriul rusesc* (subl.ns.) Planul a fost întocmit încă din anul 1802 (atât Moldova, cât și Valahia mai fuseseră ocupate de ruși și în secolul anterior: Moldova - 1739-1769-1774, 1788-1791; Valahia - 1769-1774- n.n.) și nu era numai o schiță generală, ci un perfect plan de acțiune. Conform acestui plan, armata rusească cu un efectiv de 100.000 de soldați trebuia plasată la frontiera sud-vestică a Rusiei, pentru ca, la momentul potrivit, să pătrundă în Moldova și Valahia, și să ocupe cetățile de pe dreapta Nistrului și de pe Dunăre, până la Belgrad. Acest plan a fost executat în 1806 (ocupații rusești și în anii 1812, 1828-1834, 1853-1854) după către baronul Budberg, ministrul de externe al Rusiei. Și pentru ca în interiorul Țării Românești această barbarie să fie văzută prin prismă pravoslavnică și a milei, și să fie primită de populația românească cu simpatie, *trebuia instalată o administrație rusofilă, care să ducă o campanie favorabilă rușilor și să combată orice agitație care n-ar fi favorabilă Rusiei* (subl.ns.). În acest

Testament pentru urmași, de Pantelimon Halipa și Anatolie Moraru, Editura „Hyperion”, Chișinău, 1991, apărută în limba română, 176 p., 250 lei (3 ruble, 50 copeici)

nodământul se cunoaște) ● la masa tratativelor ulterioare, Rusia dobândește și ali pirea altor teritorii, avantaje net strategice: Daghestan, Gruzia, hanate din Azerbaidjan, dreptul exclusiv de a dispune de flotă în Marea Caspică (iar mai târziu va obține și teritorii ale Marelui Ducat al Varșoviei)... Mai exact: "Treptat, țarismul rusesc ocupă cu forța enorme teritorii străine de la Marea Baltică la Marea Neagră și de la Marea Galbenă până dincolo de Caucaz până la Prut și Dunăre, până în Galiția și Prusia, subjugând milioane de locuitori. Așa au acaparat un vast teritoriu de multe milioane de kilometri pătrați, ce cuprindea o sută și ceva de naționalități, printre care români, bulgari, finlandezi, estonieni, turci, letonieni, lituanieni, tătari, nemți, evrei, gruzini, inguși, armeni etc. și o mulțime de naționalități din Siberia, Caucaz, Manciuuria etc.etc. Veacuri întregi, țarismul rusesc a exploatat puterea de muncă și avu- tul acestor popoare." (pag.6).

SARABIA)

... se hotărăște să-i înscăuneze (subl.ns.) în Moldova, pe prințul Alexandru Moruzi și, în Valahia, pe Constantin Ipsilante, doi fanarioți rusofili, devotați rușilor” (pag.10-11).

Încă din Antichitate, Tucidide (în *Războiul Peloponezului*) extrăgea un adevăr din multitudinea de fapte ale trecutului și prezentului vremii sale: “Istoria este un perpetuu reînceput”. Amintita constatare să fi vrut a spune că istoria se repetă? Deci, fiecare generație are șansa acestei neșanse: folosirea în prezent a datelor trecutului, tocmai pentru a-ți prefigura viitorul! La începutul secolului al XVIII-lea, oțetea de spațiu străin - a țarului Alexandru I - venea în contradicție, în fericire pentru români, cu “spiritul și planurile lui Napoleon I, care nu admitea ca Țările Române să fie înghițite de Rusia” (pag.11). Domnitorii, debarcați prin manevrele subterane rusești, sunt răduși, grație misiunii diplomatice trimisului special francez la Constantinopol, însă nu vor izbuti, totuși, să domnească efectiv. Cultivând Rusia a protestat vehement, amenințând Poarta, trecându-și chiar oștirile peste Nistru, ocupând Cetatea Hotinului (15 noiembrie 1806). Aici intervine din nou jocul subversiunii: în pofida dorinței țerbinții a țarului Rusiei de a pune răpânire pe Principatele Românești (conform principiului “pată de olei”), planurile rusești nu s-ar fi putut împlini, datorită marșului lui Napoleon asupra Moscovei. Dar fanariotul Dumitru Moruzi, mare dragoman pe lângă Poartă, rădează interesele românilor: el trăbește ținerea conferinței de pace la București și luarea hotărârii ca Basarabia să fie anexată la Rusia”. Precipitarea fanariotului s-a datorat raptului că Napoleon I înainta, în funtea trupelor sale, spre Moscova; Invazia “Marii Armate” franceze în Rusia a început la 12/24 iunie 1812, iar la 26 august/7 septembrie a dat bătălia (încheiată indecis) de la Borodino, urmată de pătrunderea lui Napoleon I în Moscova (2/14 septembrie 1812). Apoi, la 19 octombrie, va începe retragerea armatelor franceze... Dar tratatul de pace ruso-turc s-a semnat la București *ceva mai devreme* - la 16 mai 1812 - prevăzând intrarea în tratatului dintre Prut și Nistru (în componența Rusiei); invazia îl determinase pe Alexandru I, primum și sferile înalte rusești, să *rene a renunța la anexarea Basarabiei* (plecând din Petersburg să-și lua postul de comandant al oastei rusești între Nistru și Prut, amiralul

Ciceagov purta în buzunar con-simțământul țarului de renunțare la anexarea Basarabiei). Doar că, la sosirea lui în București, tratatul prin care se specifica anexarea Basarabiei la Rusia era gata semnat (peste 128 de ani, adică în 1940, iunie 26, U.R.S.S.-ul va înainta României o notă ultimativă “prin care guvernul sovietic pretindea cedarea Basarabiei, a Bucovinei de nord, precum și a unui colț din Moldova cu orașul Herța” - A.Hillgruber). D.Moruzi trădase din două motive: a) slujea interesele Rusiei; b) familia sa avea nevoie de ajutorul rusesc pentru a se putea menține în scaunele domnești ale Principatelor Române. Vinovatul va plăti cu viața, fiind ucis de către un călău otoman.

Tehnologia “raptului teritorial”

DENSITATEA cărții rezidă, indiscutabil, în cantitatea și probitatea informațiilor vehiculate (mărturii, documente de arhivă, comentarii de specialitate). Un exemplu din sutele posibile: “Nu demult, un corespondent militar, A.P.Kuropatkin, făcând bilanțul războaielor noastre din Balcani contra turcilor, a constatat că *Rusia a atins hotarele ei naționale încă din 1792, adică la Nistru* (subl.ns.), conform tratatului de la Iași, care dădea Rusiei malul stâng al Nistrului” (L.Casso, op.cit.). Și totuși, iată Moldova și Valahia ocupate de ruși din 1806 până în 1812... Astfel încât, prin tratatul de la Tilsit (iulie 1807), încheiat de Napoleon I și Alexandru I, Rusia s-a angajat, iarăși, să-și evacueze oștirile din Valahia și Moldova, inclusiv cele de peste Prut, deci să revină dincolo de Nistru, în țara lor. Peste extrem de puțin timp, în toamna lui 1807, la Paris, diplomatul rus Tolstoi “*a ridicat din nou problema retragerii trupelor rusești peste Nistru* (subl.ns.) și, cu această ocazie, diplomatul Rusiei a afirmat că Rusia va respecta obligația de a retrage trupele sale din Moldova și Valahia, dar A CERUT SĂ RĂMÂNĂ RUȘILOR MĂCAR BASARABIA (subl.ns.), despre care nu se vorbea nimica în tratatul de la Tilsit, știind precis că acea fâșie de teren din sudul Moldovei avea o denumire locală «Buceagul» sau Basarabia, în amintirea voievodului Basarab - și că Moldova nu era acea fâșie de teren cu denumirea de Basarabia. *Diplomația rusă, cu o vădită rea credință* (subl.ns.), a indus în eroare conferința de la

Antihitleristul STALIN îl strânge mâna și-l felicită, zâmbitor, pe anticomunistul von Ribbentrop, cu prilejul semnării - la Moscova, 1939, august 23 - a pactului Ribbentrop-Molotov; în protocolul secret al acestui document figurează și anexarea, printre altele, a Basarabiei de către U.R.S.S. Remarcați în colaj stema Guberniei BASA (1812-1917) de la ... BASARABIA.

Paris, precum că Basarabia, acea fâșie de teren între Chilia, Cetatea Albă și Dunăre nu face parte din Moldova și rușii s-au străduit să convingă conferința că acea fâșie se extinde de la Dunăre înspre nord pe râurile Prut și Nistru și se mărginește la nord cu hotarul imperiului Austro-Ungar. În felul acesta Rusia a obținut aprobarea forului de la Paris de a nu evacua teritoriul zis Basarabia de pe stânga Prutului (subl.ns.)” (pag.13). Trișeria diplomatică va fi calificată, peste mai bine de un secol, sub bolșevici, drept un “succes diplomatic rusesc” (acad. L.S.Berg, *Basarabia*, Petrograd, 1923).

Dacă la început toate organele administrației au conducători români, inclusiv judecători, cu timpul se numesc guvernatori generali ruși care nu cunosc nici limba română, nici legile și obiceiurile autohtone. Iau proporție abuzurile, sporește nemulțumirea localnicilor: “Nu se vede că populația din Basarabia ar fi progresat, dimpotrivă, când armatele noastre rusești au venit în anul 1806, starea populației era înfloritoare...” (din raportul trimisului special al țarului Alexandru I, pe nume Storojenko). Să ne imaginăm 30.000 de bărbați și femei, români basarabeni, flămânzi, desculți, înhămați la carele încărcate cu alimente și furaje, trase de ei pentru a asigura aprovizionarea oștirilor rusești... Și să înțelegem, astfel, mirarea amiralului Ciceagov - primăvara lui 1812 - care, traversând spațiul dintre Nistru și Prut, constată cât de mare e numărul de case părăsite, de sate distruse de combatanții țariști.

Mecanismele “raptului teritorial” vor fi și mai necruțătoare sub țarul Nicolae I, autocrat plin de osârdie, promovând deznaționalizarea. Calvarul va dura aproape două secole (cu o excepție de numai 22 plus 3 ani). Într-o altă lucrare citată de Pantelimon Halipa și Anatolie Moraru (*Știri din Basarabia de astăzi*, autor Vasile D.Moisiu, București, 1915) este reprodus un dialog edificator:

- Așa-i - zice un învățător basarabean - că istoria împărăției noastre rusești e frumoasă și minunată?

- Da, îi răspunde Moisiu, dar a noastră, a moldovenilor, e mai frumoasă, pentru că este a noastră și vorbește despre domniile noastre.

- D-apoi cum se face treaba asta? Aveți și dumneavoastră, români, mai ales moldovenii aștia proști - istorie? Profesorul nostru de “Vsemirnii istorica” - Istoria universală - de la seminarul de uciteli din Bairamcia ne-a spus: «Ce fel de norod sunteți voi moldovenii, că n-aveți istorie?» Pentru a mă convinge, mi-a adus două cursuri de istorie universală de Alexandru Tracevski (polon) și Karamzin (tătar).

Explicația se dovedește a fi cât se poate de simplă: “Pentru că ceea ce învățăm noi în școlile rusești despre România, Basarabia și, în general, despre neamul românesc, este foarte vag, vădit tendențios, nefavorabil și descurajator pentru noi” (pag.89). Aici s-ar potrivi un aforism: “Adevărul e ca apa rece de care dor numai dinții bolnavi”. (N. Iorga).

Mihai Stoian

Blaga diplomat

CU UN DOCTORAT în filosofie obținut la Viena în 1920, Lucian Blaga nu-și găsisse (pentru că nu insistase?) o catedră în învățământul universitar și nici măcar liceal. Aceasta deși, după debutul, unanim salutat, în 1919, cu *Poe-mele luminii* mai publicase alte două plachete de versuri (în 1922-1924), patru drame și două-trei lucrări de filosofie și cultură (*Pietre pentru templul meu*, 1921, *Cultură și cunoștință*, 1922, *Filosofia stilului*, 1924, *Ferestre colorate* 1926). Trăia din lea de redactor la revista *Cultura* din Cluj și *Banatul* din Lugoj, întreținut fiind, de fapt, de soerul său. Căuta un rost al său, o ocupație demnă de sine și nu găsea. A încercat să obțină o docență la catedra de estetică din Cluj, în decembrie 1923, dar a fost respins de membrii Comisiei (M. Dragomirescu, Gh. Bogdan-Duică, Florian Ștefănescu-Goangă). La sfârșitul lui decembrie 1921, sub guvernul efemer Take Ionescu, înaintează, din Cluj, o cerere către Ministerul de Externe prin care solicită să găsească un post în Corpul consular pe lângă Legația României la Paris. Dezarmant e textul cererii sale, în care motivează: "Sunt doctor în litere și filosofie la Universitatea din Viena și am publicat o serie de lucrări literare bine primite de critica noastră, între altele *Poeemele luminii* și *Pietre pentru templul meu*, amândouă premiate de Academia Română. Primind acest post cred că mă pot și mai bine dezvolta, ajungând în contact cu Occidentul". Așadar, accentul cădea, în motivație, pe posibilitatea dezvoltării sale intelectuale și nu pe utilitatea serviciului diplomatic. Ministrul în funcțiune atunci, G. Derussi, surprinzător, (o fi fost și un intermediar binevoitor?), îi aprobă cererea, precizând, pe ea, ca solicitantul să fie numit de la 1 ianuarie 1922 cancelar, într-un post bugetar vacant, în Administrația Centrală a Ministerului.

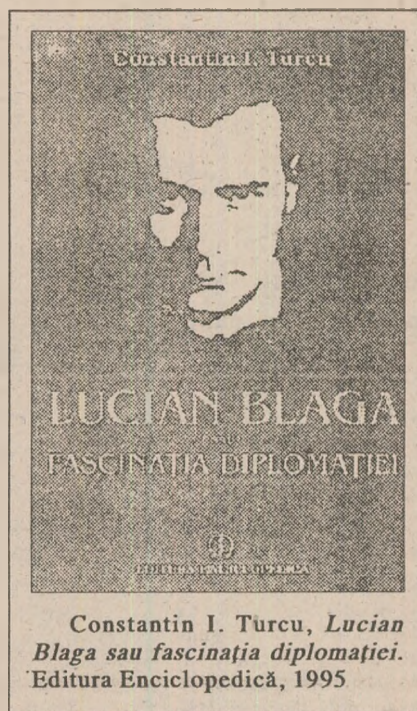
Blaga nu dorise însă, un post oarecare de funcționar. Era decis să nu accepte decât ceea ce ceruse. Dar la 18 ianuarie 1922 ministrul care așezase pe cererea lui Blaga acea apostilă nu mai funcționa (împreună cu tot guvernul Take Ionescu), în locul acestuia în fruntea Externelor se afla I.G. Duca, într-un guvern liberal condus de atotputernic Ion I.C. Brătianu, guvern care a demisionat abia în martie 1926. N-avea Blaga tânărul (avea 27 de ani) o cale de intervenție pe lângă Duca, decizia vechiului ministru îl scîrbise? Fapt este că nu numai că nu s-a prezentat la post, dar, la 28 martie 1922, cere în scris să fie pus în disponibilitate. N-a mai revenit, cu cererea sa, sub guvernarea liberală. O va face în timpul celei de a doua guvernări Averescu, portofoliul Externelor fiind deținut de uitatul (pe drept) Ion M. Militineu, când cere - la 4 august 1926 - un post de atașat de presă la München, în Germania. Ministrul aprobă cererea (o fi acționat un binevoitor intermediar?), numit fiind atașat de presă la Varșovia, începând cu data de 1 noiembrie 1926. De data asta nu a mai fost nemulțumit, deși nu i s-a oferit chiar orașul (țara) solicitate. A acceptat. Așa a început

cariera diplomatică a lui Lucian Blaga, încheiată tocmai la 1 aprilie 1939, adică după aproape 14 ani.

Despre acest episod diplomatic scrie o carte, cam scortosă în ton și stil, dl. Constantin I. Turcu. (Mai toate personajele despre care e vorba sînt "eminenți". Eminent e Blaga, Titulescu, chiar și Ovidiu Papadima. Să nu fi găsit autorul și alte calificative de apreciere?) Dar o carte negreșit interesantă și utilă pentru că, folosind pentru prima oară materialul arhivistic de la Ministerul de Externe, oferă o imagine destul de amănunțită despre acest episod din viața lui Blaga puțin sau deloc cunoscut în detaliile sale semnificative. Și pentru ca imaginea să fie și mai concludentă, a doua jumătate a cărții e constituită din documente-rapoarte redactate de Blaga și trimise Ministerului de Externe. Cartea e intitulată *Lucian Blaga sau fascinația diplomației*. Cred că titlul e nepotrivit. Diplomația nu a exercitat, de fapt, asupra lui Blaga o fascinație. Corect e să se spună, cu tot materialul aflat în sfârșit la îndemînă, că Blaga a fost surprinzător pentru un poet și un filosof - un funcționar conștiincios și activ, perfect disciplinat după modelul parcă al funcționarului chesaro-crăiesc. Datoria sa ca atașat de presă era să ia pulsul presei politice din țara unde funcționa, să stabilească bune relații cu gazetele (și gazetarii) mai importanți, să plaseze, în aceste publicații, informații corecte despre România și să raporteze periodic - cu titlu de informație - centralei Ministerului de Externe. Iar rapoartele sale din prima sa misiune diplomatică sînt edificatoare. *Expedia*, zilnic, din Varșovia la București un buletin al presei poloneze, izbutind, totodată, să plaseze în eite un cotidian cu greutate informații despre stările de lucruri adevărate din țara sa. Să extrag un fragment dintr-un astfel de raport redactat de Blaga: "Am observat că în propaganda culturală nu impresionează deloc simplul material informativ; de aceea am căutat să le scriu cît se poate de bine, pentru ca prin însăși calitatea lor stilistică să dea o imagine despre calitatea operelor în discuție. Cred că pînă la publicarea de traduceri bune din literatura românească, aceasta este singura cale de a atrage atenția asupra noastră". E, din păcate, o apreciere valabilă și azi, la 70 de ani de la formularea ei. Cu rezerva că de unde luăm, azi atașați de presă de statura lui Blaga care să redacteze articole pentru presa străină despre literatura română care să se distingă prin calitatea stilistică. Oricum, avem a constata cu tristețe că stadiul de cunoaștere al literaturii române în străinătate, prin bune traduceri, a rămas cam la nivelul anului 1927. Iar misiunea atașatilor culturali (de presă) a rămas, din acest punct de vedere, cam aceeași. Greu, nu-i așa?, pătrunde literatura română în limbi de circulație. Stagiul varșovian al lui Blaga a fost de scurtă durată. N. Titulescu, ajuns ministru de Externe în iunie 1927, în ultimul guvern Ion I.C. Brătianu, îl numește pe Blaga atașat de presă la Praga. Autorul cărții pe care o co-

mentez apreciază că transferul lui Blaga s-ar fi datorat interesului acordat de titularul Ministerului de Externe țarilor (Cehoslovacia, Iugoslavia) care, împreună cu România, se constituiseră în tratatul Mica Înțelegere. E posibil ca ipoteza să fie veridică. Oricum, plauzibilă este. Postul lui Blaga nu era deloc o sinecură. Avea multe de făcut: contacte cu presa pragheză, plasare de informații corecte despre țară, stabilire de bune contacte cu gazetarii notabili, redactări periodice a rapoartelor (reviste ale presei) către superiorii săi din minister, șeful direcției presei și informațiilor fiind publicistul democrat Eugen Filotti. Episodul praghez avea să fie mai scurt chiar decît cel varșovian. În ianuarie 1928 primește vestea transferării la Belgrad. Asta l-a nemulțumit profund și s-a plîns lui Filotti, cerîndu-i transferul la altă legăție.

ASOLICITAT Berna și Titulescu i-a aprobat dorința. La 1 aprilie 1928 s-a instalat în capitala țării cantoanelor. Dl. Const. Turcu oferă informații despre felul cum și-a îndeplinit Blaga misiunea la Berna, deplasările sale, în interes de serviciu, la Geneva, Zürich, Basel, Fribourg și bunele relații stabilite cu cîțiva importanți gazetari. De aici, de la Berna, a transmis superiorilor săi o propunere, pe care o transcriu: "Să se creeze la Direcția propagandei o secție a «contrapropandei pe cale ziaristică» compusă din cîțiva redactori, care să se ocupe exclusiv cu «articole răspunsuri» care trebuie date la articolele tendențioase sau greșite apărute în presa străină. Atașatul de presă ar trimite firește articolele dușmănoare direct la secțiunea «contrapropandei ziaristice» - și de acolo ar primi «articolul răspuns» pe care el urmează să-l dea ziarului împrișinat". Aici, în Elveția, pe vremea cînd Blaga funcționa ca atașat de presă, N. Iorga a ținut un ciclu de conferințe la Berna și Zürich, care au recoltat un mare succes, făcînd să se vorbească despre România. Și tot la Berna, în noiembrie 1929, i s-a jucat lui Blaga piesa *Mesterul Manole*, excelent tradusă și interpretată, spectacolul fiind bine primit de presă. Scriitorul nostru izbutise să stabilească bune relații cu lumea scriitoricească elvețiană, organizînd acolo spectacole despre poezia populară românească, serate literare românești, emisiuni radiofonice, prezentări de filme românești documentare. În 1932, prin strădania lui Blaga, pe scena unui teatru din Berna s-a reprezentat piesa lui G. Ciprian *Omul cu mîrjoaga*. Voia să editeze o monografie de 300 pagini despre România. Dar ministerul trebuia să-i pună la dispoziție materialul documentar și, desigur, bani pentru imprimarea cărții la o importantă editură elvețiană. Atunci, ca și acum, banii n-au putut fi procurați și proiectul a fost abandonat. A colaborat bine, la Geneva, cu N. Titulescu, asistînd la marile succese ale diplomatului român. Despre personalitatea lui Titulescu a rostit, în 1945, o caldă conferință evocatoare la Sibiu. De la Berna, în noiembrie 1932, e numit consilier de

presă (avansase deci!) la Viena, anul doctoranturii sale. A fost acolo martorul incursiunilor Germaniei hitleriste care urmărea pregătirea Anschlussului. Poetul a relatat, în rapoarte concise și exacte, despre realitatea politică a Austriei, aflată, cum aprecia Blaga, în plin război civil, cu unele tendințe interne privind restaurația casei de Habsburg. Misiunea încredințată lui Blaga de către Titulescu, aici, la Viena, era să informeze cu precădere despre viața politică agitată din Austria, încît nu s-a prea putut ocupa de propaganda culturală. În februarie 1937 revine la Berna tot în calitate de consilier de presă, reluîndu-și vechile legături și preocupări. Va fi ultimul an cînd a mai funcționat ca atașat sau consilier de presă.

Între timp, Blaga se impusese ca unul dintre marii scriitori ai vremii. În 1935 i se decernase marele premiu al Academiei Române, al cărei membru devine în 1936. I se cuvenea, desigur, mai mult decît un post de consilier de presă. În sfârșit, în 30 decembrie 1937, e chemat în centrala ministerului, fiind numit subsecretar de stat. Din păcate, această demnitate i-a fost încredințată de guvernul Goga-Cuza, instalat de regele Carol al II-lea la 28 decembrie 1937. Cred - deși n-am probe documentare - că numirea lui Blaga în acest post s-a făcut din dispoziția suveranului, acesta avînd grijă să-și plaseze în guvern cîțiva miniștri (printre care Armand Călinescu la Interne) și subsecretarii de stat (la Interne, național-tărănistul Dinu Simian și la Externe pe Blaga), cu ajutorul cărora să controleze guvernul. A fost hiperocupat, cu treburile ministerului. Un ministru însă menit de rege să nu dureze. Viața i-a fost scurtă, de numai 42 de zile. În aprilie 1938 Blaga a fost numit ambasador extraordinar la Lisabona, îndeplinindu-și, și aici, cu brio misiunea. Exact cu un an mai tîrziu era rechemat în țară. Din inițiativa regelui Carol al II-lea i s-a creat, la Cluj, în octombrie 1938, o catedră de filosofie a culturii. Activitatea diplomatică luase sfârșit, Blaga ocupându-se de rosturile sale filosofice, fără a fi un strălucit profesor. Dar activitatea diplomatică de 14 ani îi fusese utilă. Trăise aproape 15 ani în străinătate, în contact cu civilizația occidentală (cum ceruse, la solicitarea postului, în 1921), cu literatura ei. Păcat numai că nu se străduise să-și traducă, măcar în nemțește, opera sa lirică. De ar fi făcut-o, s-ar fi integrat perfect în atmosfera poeziei expresioniste a timpului, devenind o valoare literară recunoscută în spațiul germanic și, de aici, poate și în cel francez și englez. N-a fost să fie.

Seriozitatea lucrului monumental

PUȚINE cărți românești din veacul nostru răspund cu atîta fidelitate adagiului precunoscut privitor la soarta cărților, precum *Dicționarul scriitorilor români*, coordonat de Mircea Zăciu, Marian Papahagi și Aurel Sasu, din care a ieșit, în fine, la lumina tiparului, la Editura Fundației Culturale Române, un prim masiv tom (A-C), din cele cinci proiectate. Începuse a fi elaborat prin 1975 și, după ce a fost debarat la Editura Științifică și Enciclopedică în 1983, diriguitorii ideologici ai "epocii de aur" au dispus trimiterea la topit a zăburilor. Merită a fi reținute numele unora dintre cei cărora, în deznădejde de cauză, autorii li s-au adresat prin memorii. Sînt *deconstrucții ai culturii românești*: Ion Brad, Suzana Gădea, D.R. Popescu, Mihai Dulea, Mircea Măciu, Nicolae Ceaușescu, Petre Enache, Florea Ghiță. Că așa au mers lucrurile *atunci*, nu poate fi un prea mare prilej de mirare. Mai ciudat este că "traseul kafkian" pe care l-a străbătut manuscrisul nu s-a sfîrșit în 1990: "Semnificația unei apariții atunci mai putea fi o revanșă morală asupra instituțiilor și persoanelor (nu puține) implicate în istoria interzicerii cărții. Factori obiectivi și subiectivi au prelungit prea mult această primă soluție, pînă cînd dificultățile economice tot mai mari și dispersarea o vreme a coordonatorilor chiar au făcut-o impracticabilă". Marea discreție ce înconjoară, sub pana coordonatorilor, ultimul lustru al neapariției DSR nu ne oprește a vedea, prin transparența ei, un alt act al tragediei literelor noastre. Și anume prăbușirea condiției economice a cărții și a făuritorilor ei, de-o manieră ce sugerează și ea o *continuitate*, sub "alte măști" și, înțelegînd, din indolența cu care e tratat decorul, chiar aceleași. Faptul că autorul însemnării de față a cunoscut/cunoaște, la Editura Cartea Românească, încă o chinuitoare așteptare, de prin 1987, are desigur un caracter atipic. L-am menționat doar pentru a marca, plin de optimism, discontinuitatea "trecutului negru"...

Dar să răsfoim "frumoasa carte". O impresie preliminară este - n-ar putea fi altminteri - cea a seriozității lucrului monumental. Cineva utilizează expresia "monumentalitate intimă", potrivită întrucît e vorba de două direcții ale împlinirii. Pe de o parte, apare construcția însăși, de-o întindere și soliditate a documentării care impune o considerație și chiar o emoție "științifică", pe de alta substanța densă, obținută, de regulă, din fine granulații estetice și

speculative a componentelor. Înalte forme arhitectonice nu se ridică, așa cum se mai întîmplă, în temeiul unor materiale primitive sau improvizate, ci cu concursul unor texte critice care, în majoritatea cazurilor, rezistă unui examen aplicat fiecăruia în parte. Detaliul e demn de ansamblu și invers. Deoarece o asemenea lucrare nu e menită unei lecturi cursive, "ca un roman", ne face plăcere a spicui din cuprinsul său cîteva mostre analitice. Argezi apare situat în prisma, atît de verosimilă și convenabilă, a unui paradoxal clasicism în devenire, proteic: "Sentința sa, «adevărul interpret al artistului este opera», nu e o simplă butadă; dovadă că textul argezian rămîne încă deschis oricărui ipoteze, interpretări și exegeze, ceea ce nu e decît semnul unei fertile clasicități". Într-o perspectivă ce o depășește pe cea strict biografică, purtînd stigmatul patologiei, substratul operei lui Blecher e aproximat astfel: "criza esențială nu provine din resimțirea unui anume handicap fiziologic, ci din conștiința «indeterminării», dintr-un sentiment al depersonalizării, care răpește ființei autenticitatea, obligînd-o la disperare ori la acceptarea unei ipostaze umile". Ludismul apolinic al lui Ion Barbu ar fi: "de esență superior ironică în «ciclul balcanic», concentrat asupra «jocului secund» al tainei în lumină, asupra misterului solar, criptic de prea înaltă limpezime. În acest fel, experiența poetică barbiană se dovedește a fi singulară în literatura română, desigur și datorită formației de matematician a autorului". Factorului feminin conținut în lirica Etei Boeriu i se descifrează factura complexă, transfigurată: "Feminitatea e percepută ca amestec corosiv de gene tulburînd echilibrul substanțial. În sfera figurăției simbolice o întregă fenomenologie a umedului, a lichidului, a viscosului sublimează emblematic prezența feminină a elementului primordial".

Lectura critică însă nu s-ar respecta suficient pe sine dacă n-ar atrage atenția și asupra unor slăbiciuni ori puncte controversabile. Explicabile prin anii în care a fost elaborat DSR, prin acel reflex, mai mult ori mai puțin conștient, al unei situații într-un cadru controlat, dacă nu prin fatidica limitare căreia îi cădem pradă, măcar din cînd în cînd, cu toții, ele sporesc dramatismul operei. Firește că nu pot știrbi, într-o măsură apreciabilă, ceea ce autorii săi declară drept "soliditatea informației" și "interpretarea critică neconjuncturală". Dar pun lucrarea în confruntare cu ea însăși, îi dau pe alocuri o tensiune a nostalgiei,

un imbold al ameliorării. De pildă, despre Ov. S. Crohmălniceanu aflăm că ar fi: "un critic de mare sagacitate, capabil de nuanțări subtile, înclinat alteleori spre judecățile cele mai tranșante". Nu contestăm prima parte a judecății (firește, aplicată doar unei anume părți a activității d-sale), dar a doua ni se pare, vădit, în contrasens cu realitatea. Căci tocmai "diplomația", adaptarea, marea mobilitate a opiniilor formează caracteristica exegetului în cauză. În legătură cu A.E. Baconsky, înțilnim următoarea propoziție intenabilă: "B. ilustra în poezie, de exemplu, teza «ascuțirii» luptei de clasă, însă convingerile sale estetice se rosteau deja mult mai nuanțat în primele eseuri despre scriitorii clasici, elocvent în acest sens fiind un timpuriu studiu despre Bacovia". Deoarece acel "timpuriu studiu" asupra autorului *Scinteilor galbene*, așa cum am arătat și într-un articol apărut în *România literară*, e departe de o conștiință estetică onorabilă, fiind înfeudat proletcultismului măcar pe... trei sferturi. Despre un personaj găunos și de-o nocivă iradiere precum Ion Dodu Bălan găsim că se vorbește cu exagerată reverență: "dimensionarea judicioasă a perspectivei critice: diacronismul metodologic de principiu al istoricului literar modelează complementar, în tiparele obiectivității și ponderației, vibrația afectivă necontrafăcută a unui statornic atașament". După cum o nemeritată cinste i se face, la un moment dat, lui Eugen Barbu: "admirat și respins cu tărie, el este o personalitate și în cultura și în viața cotidiană românească, asemănător lui Arghezi prin disponibilități". Eugen Barbu și... Arghezi?! Oricît scăderi ar fi avut, autorul *Cuvintelor potrivite* e de altă talie decît cel al cuvintelor plagiate. Ne amintim de îndemnul lansat de Churchill: "Să nu-l insultăm pe Napoleon, comparîndu-l cu Hitler".

Operă de-o excepțională importanță, rar aliaj de idealitate și utilitate, DSR credem că ar putea alcătui, pe parcursul apariției sale, un excelent prilej al rediscutării valorilor literaturii române, în speță a celor postbelice, altfel spus al inevitabilelor *revizurii*. Termen care-i sperie, bizar, tocmai pe unii "lovinescieni", deveniți mai catolici decît papa...

Georghe Grigurcu

Provincialismul ca alegere

VACANȚA ne-a îndepărtat de București și ne-a dus către locurile natale pe mulți dintre noi. În cazul meu am poposit în Brăila, un oraș despre care nu se mai poate vorbi decît la trecut. Și Brăila acceptă cu seninătate situația ei de fost porto-franco, de fost oraș mare, de fost important focar de cultură.

Plecasem din București cu gîndul că voi găsi și la Brăila reviste de cultură pe care să le pot recenza, așa cum făceam în capitală. Dar... stupoare! În Brăila nu există *nici o* revistă de cultură (și cînd te gîndești că într-o revistă literară brăileană a apărut pentru prima oară *Lucafărul* în România). De fapt, în Brăila nu există nici un fel de viață culturală. Încercările sînt anemice și fără nici o urmare în ansamblul cultural național. Societățile culturale se zbat în uitare. Despre teatrul brăilean (păcat de clădire - un adevărat monument arhi-

tectonic!) nu s-a auzit nimic din '90 încoace. Editurile publică poetaștri locali, încercînd să le vîndă poezelele la suprapreț (în timp ce în București poezii îți oferă pe stradă volumele lor). Expozițiile sînt înfiorător de goale și nici cinematografele nu o duc mai bine. La posturile de televiziune și radio locale prezentatorii și redactorii se luptă cu analfabetismul și cu gramatica română, darămite să mai facă și cultură. Presa scrisă are coloanele pline de lingușeli la adresa potențailor roșii ai orașului. Revistele de cultură care vin de prin alte părți sînt ignorate de brăileni. Intelectualii de vază citesc numai "*Literatorul*"... Totul e la limita lamentabilului și te umple de silă. Unde e marea Brăilă a anilor ante- și interbelici? A rămas doar o pagină de istorie. Intelectualii adevărați (atîția cîți mai sînt!) se lasă și ei copleșiți de faima succeselor de moment (o carte proastă,

dar nouă, o expoziție slabă, dar alta ș.a.m.d.) fără să aprecieze realizarea pe termen mai lung. Și atunci de ce să te mai miri că nimeni, dar absolut nimeni nu a făcut caz de profanarea bustului lui Nae Ionescu, bust pe care de curînd au fost trase niște cauciucuri de bicicletă în jurul gîtului și pe ochii statuii filosofului? (Nota 1: bustul lui Nae Ionescu se află amplasat în plin centru al orașului, în Piața Poligon, în imediata apropiere a Muzeului Brăila, a Casei Colecțiilor de Artă din Brăila și a Bibliotecii Județene "Panait Istrati" din Brăila. Nota 2: Dar oare cîți brăileni, chiar intelectuali, știu al cui e bustul dezvelit de 2-3 ani în Piața Poligon? Nota 3: Nu știu dacă pînă azi cauciucurile au fost ridicate. Cînd le-am văzut era 11 dimineața și oamenii treceau nepăsători prin piață...)

George Șișoș

PĂCATELE LIMBII

de Rodica Zafiu

"Elemente" și "aspecte"

EXISTĂ o categorie de cuvinte cu sens foarte general, care pot funcționa ca substitute pentru aproape oricare alt cuvînt sau idee. În română standard reprezentantele tipice ale acestei clase sînt substantivele *lucru* (cu sfera de aplicare cea mai largă) și *fapt*; în limbajul familiar și popular sînt și mai mult utilizate *treabă* sau *chestie* ("care-i treaba?"; "am văzut o chestie"). Evident, nu e vorba de o clasă închisă, ci de grade de generalitate și de preferință în uz. Nici un registru al limbii nu se poate dispensa de acest gen de cuvinte; echivalentele lor destul de recente sînt în limbajul cult (și pretențios) termeni ca: *problemă*, *element*, *aspect*, *punct* ș.a.; apărute în mare măsură din încercarea de a evita cuvintele considerate "banale", uzate. Se poate vorbi de o tendință de a atrage în sfera generalității cuvinte care își pierd astfel sensul specific: de *fapt*, *problema* cere o soluție, o rezolvare; *elementul* aparține unui întreg; *aspectul* e modul în care ceva se prezintă vederii. Mă opresc puțin asupra ultimelor două, a căror evoluție semantică are în comun neglijarea sensului lor de relație: faptul că *elementul* este al unui ansamblu, *aspectul* - al unui fenomen.

Substantivul *element* - "parte componentă a unui întreg" (DEX) - a devenit unul din cele mai frecvente sinonime "elegante" ale lui *lucru*. Un antrenor, de pildă, declară: "în sfîrșit, am avut de partea noastră publicul. Acest *element* s-a reflectat în jocul bun al elevilor mei" ("Evenimentul zilei", ediția de prînz, 240, 1993, 5; sublinierea mea). Dacă în multe cazuri sensul larg e admisibil (ca parte a unui ansamblu), rămîn inacceptabile combinațiile cu unele verbe din vocabularul fundamental, cum ar fi a *spune*: "Eu vă spun trei-patru elemente..." (interviu, în "România liberă", 834, 1992, 1). Un enunț asemănător, din 1969, (încă mai socant prin amestecul stilistic era citat de Valeria Guțu Romalo în *Corectitudine și greșală*, p. 145) pentru a ilustra "*dezacordul*" semantic dintre verb și complement: "vă amintim *elementele* de biografie pe care ni le-a istorisit".

S-a răspîndit, de mai multă vreme, și tiparul sintactic "un element de..." urmat de un substantiv care abstractizează o calitate: [exponatele] "constituie un element de prestigiu al creației mureșene" ("România liberă", 15.07.1989): "care sînt elementele de noutate?" ("Zig-zag", 71, 1991, 9). Sinonimul contextual perfect, în același registru pretențios și clișeizat, este *factor*, atît *element* cît și *factor* pot fi evitate prin reformularea enunțului într-o manieră mai simplă și mai directă ("care sînt elementele de noutate?" înseamnă, de fapt, "ce e nou?").

Multe din contextele în care apare astăzi substantivul *aspect* nu mai au legătură cu definiția sa strictă - "fel de a se prezenta al unei ființe sau al unui lucru; înfățișare" (DEX). Pluralul *aspecte*, de exemplu, poate să apară în contextul propriu substantivului *privințe*: "în numeroase aspecte încă există neînțelegeri" ("Ziua", 150, 1994, 5). Cel mai adesea însă *aspecte* nu înlocuiește un cuvînt cu sens precis, nu i se poate substitui decît tot un termen cu sens vag și general: "să mă ajuți în continuare cu niște aspecte" ("Expres", 37, 1990, 7). Și apariția cuvîntului *aspect* în poziție de complement al unui verb de bază, puternic polisemantic, e incorectă: "Să vă dau un aspect" (ancheta, Tele 7 abc, 28.II.1994); construcția e o posibilă contaminare între "să vă dau un exemplu" și "să vă prezint un aspect".

Folosirea celor două cuvinte e în mare măsură improprie; în plus, tinde să devină un tic de limbaj supărător.

Soluții pentru vremuri de restriște

SCOALA DE LA TÎRGOVIȘTE - iată o sintagmă intrată în folclorul criticii. Ea are o origine vag cunoscută și, prin oximoronul pe care îl conține, antrenează surîsul nostru ironic la fiecare rostire a ei serioasă, doctorală. Dar Școala de la Tîrgoviște este un punct de referință al istoriei noastre literare postbelice, o izbîndă a prozei românești. Biruința ei în plan strict literar - dacă acesta ar fi fost vreodată posibil la noi - și în planul, mult mai bine conturat, dureros de prezent, al raporturilor cu Puterea, este pilduitoare. Prin atitudinea - simplă și clară - adoptată de reprezentanții ei cei mai importanți (C. Olăreanu, Mircea Horia Simionescu, Radu Petrescu), prin stăruința emoționantă a demersului acestora și prin gestul aristocratic - al ignorării nu al respingerii - oricăror tranzacții dezonorante acceptate de dragul gloriei momentului, această grupare de scriitori ne oferă nu numai un model artistic ci și unul apt să întemeieze o morală a culturii - un model de eroism pasiv demn a fi adoptat într-o eventuală "pedagogie a neamului în vremuri de restriște".

Să încercăm să deducem datele generale ale modelului afirmării și rezistenței prin izolare în grup. Este vorba, precizez, de un alt tip de grup decît cel reprezentat de poezii și prozatorii optzeciști sau de tinerii scriitori de limbă germană definiți prin formula "subiectivității angajate" (Rolf Bossert, Franz Hodjak, Richard Wagner, William Totok, Johann Lippert).

Prozatorii legați de spațiul matrice tîrgoviștean formează într-adevăr un grup datorită convergenței la care aspiră, prin propensiunea comună spre formă și joc, prin posedarea și activarea, în momente diferite, a acelorași imagini arhetipale, prin prietenia literară și prin rețeaua de conivențe care le creează un sistem literar subteran,

cu acele raporturi, comunicări secrete, semnale, avertizări, informații știute numai de ei și, nu în ultimul rînd, printr-o atitudine existențială de la care avem ce învăța. Și putem medita la ea astăzi, cînd constatăm că o mare parte din proza epocii comuniste este perimată datorită intenționalității excesive a autorilor mînați fie de ambiția succesului prin manipularea aluziei, fie de dorința sinceră de a depune mărturie pe calea ocolită a parabolei. Prozatorii tîrgovișteni au izbutit - prin prestația lor literară consecventă idealurilor de tinerețe - să pună în cumpănă critica decisă să recanonizeze, să revizuiască standardele morale și estetice, ierarhiile false sau distorsionate politic ale deceniilor trecute. Ce este instructiv și exemplar în inventivitatea replierii lor în fața Puterii, în organizarea microsistemului lor literar, în constituirea comunității lor de sihaștri ce se îndeamnă și se îmbărbătează reciproc pentru a nu și pierde credința și onoarea? Modelul rezistenței este chiar modelul isihast: a te feri de orice ispită a mării și gloriei sociale prin ieșire în lume, publicare, supunere la cerințele politico-sociale care-ți oferă avantaje. Disprețuirea chemărilor lumii, a infernului exterior și alcătuirea, în sprijin, a unui microclimat literar. Compunerea unui spațiu ocrotitor era obligatorie. Și "tîrgoviștenii" și-au constituit un microclimat literar, un fel de circuit închis întemeiat pe prietenia originară, normalitate, sincronizarea și coroborarea eforturilor. Pentru ca acesta să-și fie suficient și protecția absolută au inventat pînă și autointerpretarea și comentarea reciprocă. Livrescul devine cale de delimitare de realul insuficient și murdar, ludicul - cale de supraviețuire, jurnalul - formă de autocontrol.

Cuvinte încrucșate

RECITESC notițele despre încercările de "anchete lingvistice" de la sfîrșitul ultimului măcel mondial. Au fost anchetați prizonieri de război așteptînd repatrierea. Cîteva rezultate au fost publicate în revista elvețiană *Vox Romanica*. Comparete cu altele de mai tîrziu, ele spun mai mult. Ideea era de a "inventă" cuvinte noi, pornind de la o matrice cunoscută și de a deduce apoi din răspunsuri, afinități semantice, psihologice sau fonetice. Plină de învățături este reacția celor 24 de chestionați față de derivarea de la o bază "colhoz". Un verb *a colhozi* n-a fost acceptat, dar participiul adjectival *colhozit*, un *om colhozit* a aflat aprecierile cele mai bogate: "prăpădit", "sărăcit", "blestemat", "bezbojnic", "om fără căpățîi", "pedepsit de Dumnezeu", "fără țară", "nenorocos", "dat cu rușii" și, în sfîrșit, "om de la colhoz".

Douăzeci de ani mai tîrziu, în alt mediu, la întrebarea "Ce înțelegeți prin colectiv?", pusă unor țărani din diferite sate, s-au obținut răspunsuri concludente: "cînd se întovărășesc niște oameni", "toți laolaltă", "noi nu avem", (cu adaosul "slavă Domnului!"), "ăștia, ei, tovarășii cu toții", "cînd îți chiorăie mațele de foame", "România și partidul", "scolul lupilor" sau năstrușnicul "numeri seara găinile, numeri ouăle, uite-le!; le numeri dimineța, nu mai sînt".

Trecuseră peste țară două decenii de experiență comunistă. Unii se aliniau doctrinei oficiale, cel puțin oral. În orice caz, ancheta n-a provocat entuziasm.

Plecînd de la arhicunoscuta realizare "ceaușel", întrebarea "Ce înseamnă *ceaușit*, *om ceaușit*?" a primit în vara lui 1989 următoarele răspunsuri: "Nu se spune; el e unu!", "om ajuns într-o situație dificilă", "prostit la cap", "persoană pusă într-o funcție înaltă", "pedepsit", "ajuns la sapă de lemn, sărac", "înfometat", "cînd nu

mai știi încotro s-o apuci", "om pri-mejdios", "ticălos", "mațe peștițe".

Procedul de derivare de la nume proprii a creat un verb, *a marșaliza*, cu adjectivul verbal *marșalizat*, din *Marshall*, general american, ministru și inițiator al planului de ajutorare care a adus bunăstarea în Europa occidentală. În propaganda comunistă cuvîntul însemna "o persoană, un stat căzut în robia capitalistă; dușmănos; pregătind războiul; periculos". Cît de folositor putea fi un asemenea adjectiv în educația ideologică, am realizat după o întîmplare nostimă la Olimpiada de la Londra, în 1960. Unui boxer român, nu mai știu cum îl cheamă - să-i zicem Costică - i-a fost dat să înfrunte în ring un as american. Am ascultat transmisiunea meciului la un post francez. Costică o încasa serios; de cîteva ori trimis la podea, se agăța sîngerînd de brațele adversarului, implorînd salvarea prin gong. Bietul Costică a pierdut la puncte. Mai tîrziu am prins un reportaj de la Radio București. Aici, Costică lupta eroic, își lovea adversarul fără milă în coaste, în fâlci, pe spinare, dezlănțuindu-se într-un dans allegro aducător de pierzanie. Vaiețele de milă ale publicului - clare - invocau în versiunea bucureșteană demersul de a salva yankeul de la prăpăd și ucidere. La sfîrșit, cînd, în fantezia mea, nefericitul de Costică era adunat cu fărășul de pe jos, reporterul român a conchis că lupta a dovedit superioritatea sportivilor din lagărul păcii, adăugînd: "Dar atenție! Observ că arbitrii provin din țări *marșalizate*; să vedem cum vor decide." Și cînd s-a dat rezultatul: "Ce v-am spus, stimați ascultători? Ce te poți aștepta, de la niște indivizi complet *marșalizați*". Astfel, lexia venită din America, datorită ingeniosului reporter, a cucerit și cîmpul semantic sportiv precum gîndacii-de-Colorado pe acela de cartofi.

Paul Miron

Post-scriptum la «"Arta" propagandei»

IN NR. 280/6 august 1995 al *Adevărului literar și artistic*, alți doi membri ai redacției se prind în aria calomniei. Deși "documentele" publicate anterior de revistă erau, preponderent, *declarații* smulse de la un arestat, care a fost bătut și drogat de către anchetatori, iată că, brusc, aceste acte sînt interpretate ca... *scrisori*, *redactate cu deliberare* (?!). Notoriul ex-cenzor C. Stănescu, "răspunzînd", pe prima pagină, lui Val Condurache (care se delimita de manevra grosolană a *Adevărului*...), scrie: "de ce oare nu

și-a publicat dl. Paul Goma în masivul volum de *Scrisori întredeschise* și cele două scrisori ce i-au dat atîta bătaie de cap polemistului de la *Monitorul ieșean*?" Simplu: deoarece P.G. n-a scris, în viața lui, astfel de *scrisori*!

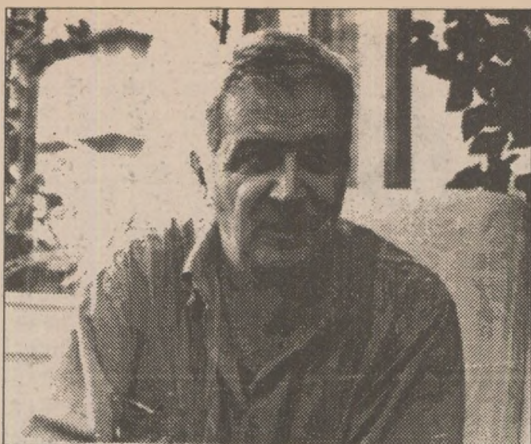
Constantin Coroiu, recenzînd (în felul său...original) un volum de critică, se înterupe la un moment dat, pentru a ne spune că "Epistolele calde, vibrante, către «domnul Nicolae Ceaușescu» semnate de Paul Goma și publicate recent în

Adevărul literar și artistic nu ne duc, nici într-un caz, cu gîndul la valori morale." De unde "epistole calde și vibrante", stimabile, cînd vorbim despre anchete brutale și declarații smulse de Securitate?! Hotărît lucru, gazetarii *Adevărului*... nu-și citesc nici propria revistă cu atenție - atunci cînd fac pe naivii. Dar, în acest caz, pînă și naivitatea este jucată, pentru a masca *dezinformarea*. Alina Mungiu ne descrie *dezinformarea* ca fiind "propagarea conștientă și deliberată a faptelor și opiniilor erona-

te". Adică tocmai ceea ce înfăptuiește *in corpore* redacția *Adevărului literar și artistic*, într-o frățească solidaritate în abjecție.

Probabil că ordinele venite de sus vor fi fost extrem de drastice, avînd în vedere că se mînjesc atîția trepăduși, pe rînd. Cătălin Țirlea, Cristian Tudor Popescu, C. Stănescu, Constantin Coroiu. Aceștia, și toți cei care le vor urma, să nu mai mizeze pe indulgența noastră: nu-i vom uita.

Laszlo Alexandru

Coup de foudre

– Interviu cu regizorul și profesorul canadian Marc Doré –

- Domnule Marc Doré, ce știți despre teatrul românesc înaintea întâlnirii de la Limoges cu Teatrul Franco-Român?

- Cunoșteam teatrul românesc prin marea lui regizori, celebri în întreaga lume. Le cunoșteam numele, reputația. Am și prieteni în Québec, importanți regizori, care m-au pus la curent. Dar primele contacte cu realitatea teatrului românesc au fost la Limoges, cu echipa Teatrului Franco-Român.

- Îl cunoașteți pe Alexander Hausvater...

- Da, îl cunosc pe Alexander Hausvater și pe Andrei Zaharia, pe care l-am și angajat, acum nouă ani, când eram directorul Conservatorului din Québec. Văzusem spectacolele făcute la Montréal, le văzusem și pe ale lui Hausvater, înainte de a-l angaja.

- Ați văzut, din întâmplare, la Montréal spectacolul cu "Titus Andronicus" pus în scenă de Silviu Purcărete?

- Nu, n-am văzut, din păcate, acest spectacol despre care un francez mi-a spus că a avut un mare succes la Montréal. Eram în plină sesiune de examene la Conservator, așa că l-am ratat.

- Ce impresie v-a făcut spectacolul "Șase personaje în căutarea..." prezentat la Limoges de Teatrul Franco-Român? Care a fost rațiunea de a pune, la rândul dumneavoastră, în scenă un spectacol cu actorii acestui teatru? E adevărat că ați scris special pentru ei un text?

- Nu l-am scris special. Dar când am văzut trupa la Limoges, am avut ceea ce se cheamă un *coup de foudre*.

Economia, mijloacele, prezența scenică mi-au plăcut foarte mult. Se simțea că actorii se află în serviciul a ceva, că nu erau, ca de atâtea ori în America, simplă prezență de vitrină. Mi-a plăcut puterea gândirii, mai ales fiind vorba de un text foarte dificil de rostit. Era ceva care trebuia văzut. Mi-am invitat elevii la spectacol, l-am văzut eu însumi încă o dată. Ne-am întâlnit cu toții după spectacol. Și uite așa, am devenit, să spun, prietenul lor. Sobrietatea, economia, faptul că totul e dirijat către jocul scenic, iată ce mi-a plăcut!

- Repetițiile la spectacolul dumneavoastră au început. Când și unde? Cât timp aveți la dispoziție?

- Am făcut prima lectură chiar aici, unde sîntem, la UNITER, cu cincisprezece zile în urmă. UNITER-ul și Ministerul Culturii din Québec sprijină acest proiect. Am continuat la Teatrul Casandra. Sîntem abia la începutul celei de a treia săptămîni de lucru propriu-zis (interviul a fost luat luni, 7 august 1995) și deja misanscena e gata. Actorii au învățat jumătate din text. Și îl știu bine. Sînt și două actrițe noi pe care încă nu le cunosc și care vin să le înlocuiască pe Simona Măicănescu, aflată cu un contract la Paris și pe Oana Pellea, când va fi nevoie, adică atunci când va avea turnee etc.

- Tamara Crețulescu o înlocuiește pe Simona. Care e distribuția?

- Nu știu să pronunț numele.

- Tamara Crețulescu, Oana Pellea,

Raluca Penu, Micaela Caracas, Mihaela Teleoacă...

- Mihaela Teleoacă e dublura Oanei Pellea. E apoi Gheorghe Visu, care joacă în piesă. Nu e, propriu-zis, o piesă, ci un spectacol în două părți. Două piese, dacă vreți. Ca altădată în teatrul grec, o dramă și o comedie, sau ca în teatrul japonez, *Nô*, o dramă și o farsă. După antract, intră în scenă clovnii, pentru trei sferturi de oră, adică Gheorghe Visu și Mihai Sandu Gruia. Cei doi fac un tandem minunat.

- Cum v-ați pregătit pentru spectacol?

- Nu m-am pregătit în mod special, nu știam în fond la ce mă înham. Am lăsat-o, așa zicînd, la voia întâmplării. Acum îmi dau seama că nici nu puteam prevedea anumite lucruri. E, de pildă, dificultatea limbii în anumite părți ale textului. Am fost obligat să rescriu textul într-un fel mai direct, mai simplu. E, de altfel, un exercițiu plăcut. Actorii sînt foarte rafinați, cunosc mai multe limbi, lucrează bine. Se observă că raporturile umane sînt formidabile.

- Cunoașteți școala românească de teatru? Ce diferențe și ce similitudini sînt față de școala pe care o faceți în Québec? Opinia dumneavoastră mă interesează cu atît mai mult cu cît sînteți și regizor, și profesor.

- Cum v-am spus, am cunoscut îndeaproape doi regizori români. L-am chestionat îndelung pe Andrei Zaharia cum funcționează școala de teatru în România. Am vrut să deschid o secție de regie la Conservatorul din Québec, unde nu există așa ceva. Zaharia mi-a descris modelul de aici, cu patru sau cinci ani de formare, pentru viitorul actor sau regizor, formare teoretică și apoi practică. M-am inspirat din acest model ca să creez la Conservatorul nostru o secție de regie.

Ideea a fost abandonată totuși, fiindcă în Québec nu sînt destule scene de teatru, nu e atîta diversitate teatrală pentru ca tinerii regizori să aibă unde aplica ceea ce au învățat la școală. Aceasta este diferența: noi n-avem, propriu vorbind, o școală de regie. Latura teoretică ne lipsește. Formarea, apoi, e mai scurtă la noi, durează doar trei ani pentru toți studenții. O clasă începe cu doisprezece studenți și se încheie de obicei cu patru sau cinci. Selecția e riguroasă. Pentru cei mai puțin dotați, e foarte greu. Chiar și pentru cei dotați e destul de dur. Primii doi ani cuprind cursuri. Al treilea este consacrat "producției": spectacole cu decoruri, costume etc. Avem de altfel secție de scenografie, cu enorme mijloace și cu tehnicieni puși la dispoziția studenților. Conservatorul posedă o bibliotecă importantă pentru instruirea studenților din cei trei ani de studii.

- Ce așteptați de la publicul românesc?

- Să iubească teatrul, pur și simplu. Sper ca ceea ce fac, împreună cu actorii, să placă oamenilor. Să-i miște. Să-i "atingă" pe dinăuntru.

- Ce șanse, ce perspective dați spectacolului în România și aiurea, în special în țările francofone?

- Vom face un turneu în patru-cinci orașe din România și apoi, cum trupa joacă în franceză, vom merge la un festival, în Franța. Poate fi interesant.

- La unul anume?

- În Franța, sînt festivaluri pretutindeni. În Québec există anual un festival, în luna iunie. Un an la Québec, un an la Montréal. Sper să fim invitați.

- Vă mulțumesc.

Marina Constantinescu

CRONICA
FILMULUI

de Eugenia
Vodă

Confuzii

ÎN CINEMATOGRAFIA noastră - ca și prin alte părți - sărăcia se combină cu mizeria morală și cu incompetența.

În structura administrativă, ca și prin alte părți, se poartă "interimalele", cît mai inofensive și de cît mai lungă durată. De multă vreme, cinematografia nu mai are nici măcar ministru! Acum peste un an, cineștii au propus (conform statutului) în funcția de președinte al Centrului Național al Cinematografiei două nume onorabile: Elisabeta Bostan și Florin Mihăilescu. Nici pînă în ziua de azi, Guvernul n-a numit pe nimeni (în timp ce la Studiul de filme documentare a fost numit cu mare operativitate un "cineast" ca Mircea Hamza!).

Mocirla absoarbe, încet dar sigur, "cinematografia română de stat".

În acest context, un regizor de importanța lui Mircea Daneliuc se vede obligat să întrerupă, din motive financiare, lucrul la *Ovidiu*. După ce a investit peste 500 de milioane în decor, costume, pregătiri - care cinematografie de pe glob și-ar permite luxul să renunțe, cu atîta ușurință? Mai ales că nu e vorba de un film oarecare, ci de un proiect cultural de anvergură, un film care prezintă din start (prin subiect, prin autor, prin echipă), toate ga-

Mai iute ca moartea, prod. americană. Regia: Sam Raimi. Cu: Sharon Stone, Gene Hackman, Russell Crow ș.a.

Richie Rich, prod. americană. Regia: Donald Petrie.

ranțiile pentru a putea fi considerat "de interes național" și tratat ca atare. Dar pe cine interesează?

Confuzia valorilor se lățește, pe zi ce trece, de la mic la mare și de la mare la mic, la cele mai diverse niveluri. N-aș fi scris, de pildă, nimic, despre recentul film cu Sharon Stone, care rulează la noi (pseudo-western-ul *Mai iute ca moartea*), dacă n-aș fi citit prin ziare cuvinte mari (inclusiv "talent"! inclusiv "tur de forță interpretativ"! despre acest spanac (și încă un spanac de duzină), prezentat la noi cu evlavie drept "filmul care a încheiat festivalul de la Cannes". E adevărat că l-a încheiat, dar cum? Ca o glumă, ca un film selectat nu pentru interesul cinematografic, ci pentru unul para-cinematografic. Un gest de curtoazie al organizatorilor față de Sharon Stone, starul care a acceptat să vină la Cannes și să-i sporească strălucirea, să officieze ce era de oficiat, inclusiv un grandios dîneu cu donații și licitații (anti-Sida) încă și mai grandioase; ziarele din lumea largă s-au îmbulzit să relateze pe larg cu cît succes s-a achitat Sharon de toate sarcinile, cu cît șarm i s-a adresat ea unui șeic miliardar, pe care îl vedea pentru prima oară în viața ei, cu fraza: "ești cel mai sexi bărbat din lume", ceea ce a dus la o creștere accelerată a numărului de zero-uri din coada donației respectivului ș.a.m.d. Se știe și se înțelege, de cînd a adoptat celebra poziție din *Basic Instinct* (așezată pe un scaun, în fața anchetatorilor, îndepărtîndu-și picioarele, sub o fustiță care nu acoperea nimic), Sharon Stone își poate permite

orice. Dacă Sharon Stone, la această oră, ar vrea neapărat să-l joace pe Napoleon, l-ar juca și pe Napoleon. A vrut să joace un cowboy justițiar, a jucat. Pariul era incitant, în sine, dar numai în (cu) anumite condiții. În primul rînd, un regizor capabil să o conducă, să o stăpînească, să o pună în valoare pe Sharon Stone. Or, regizorul e doar un mic meseriaș care adoră kitsch-ul (fără să-l domine în vreun fel) și care o lasă să joace în multe secvențe, absolut lamentabil. Văzînd un asemenea regizor elogiat azi la noi, îți vine să crezi că prea am fost severi, pe vremuri, cu "ai noștri" - Calotescu, Petringeanu, Vitanidis, Doru Năstase, odihnească-se în pace! -, ei erau mai buni decît credeam noi!

Francezii au tradus inspirat titlul original al filmului (*The Quick and the Dead*, adică *Cel viu și cel mort*) prin *Mort sau Viu* (e vorba de "dueluri" între pistolari, încheiate obligatoriu prin moartea unuia dintre combatanți). La noi s-a ales un titlu care nu numai că sună prost (*Mai iute ca moartea*), dar nici nu are legătură cu ce se întîmplă acolo.

TOT PRIN ziarele noastre am ochit observația că "Macaulay Culkin, copilul minune, a început, în *Richie Rich*, să fie cabotin". Am mers cu grabă să văd cum se cabotinizează puștiul și am constatat că micul actor se află la cel mai bun rol al lui de pînă acum. Iar filmul e deconectant cu inteligență și umor, dialogurile sînt scâpărătoare, personajele au nerv și haz,

Fatală, dar nu ca întotdeauna, Sharon Stone în *Mai iute ca moartea*

de la ciinele "Dolar" pînă la valetul doldora de replici celebre, gen: "Ai puterea tatălui tău în tine".

Băiețelul Richie (Rich), fiul unei familii de multimiliardari de zahăr ars - generoși, excentrici, privind cu o amuzată detașare toată povestea cu banii -, băiețelul care, în leagăn, înainte de a fi zis "mama" a zis "Wall Street", băiețelul care învață la o școală specială, pentru viitori regi ai unor imperii financiare, băiețelul care "are totul" (palate, servitori, domenii, avioane etc.), află că, în viață, cele mai prețioase lucruri sînt cele care nu se pot cumpăra cu bani. Cum ar fi prietenia.

Fericirea, își dă seama săracu' băiat bogat, înseamnă să bați mingea (de baseball) cu prieteni de vîrsta ta, nu să mergi în vizită la regina Angliei!

În timp ce spectatorii adulți par sensibili la "melodia fericirii", gata să fraternizeze protector cu personajele împovărate de prea mulți bani (banul văzut ca un sport, mai obositor decît altele), copiilor, în schimb, se pare că acest mesaj le scapă. Copiii înțeleg altceva.

La ieșirea din sală, o voce de copil îi cerea, imperativ, unei mămici: Vreau și eu mașinuță ca Richie Rich! Îmi iei? Vreau și eu un Mac Donald, ca Richie Rich! Îmi iei? Vreau și o trambulină ca Richie Rich! Îmi iei?...

Ia-ți cuponul!

LA LENTEUR

GALLIMARD

La Lenteur (Încetineala), ultimul roman al lui Milan Kundera, apărut anul acesta la Gallimard, este scris în franceză, ca și cele două excelente volume de eseuri, *L'art du roman (Arta romahului)* și *Les Testaments trahis (Testamentele trădate)*. Puțin cite puțin, între romanele și eseurile lui Kundera se produce o tot mai vizibilă interferență care, poate, îl va salva în sfârșit pe prozator de acuzația pe cât de pripită pe atât de frecventă că

ar căuta, îndeosebi prin scenele erotice, efecte facile, comerciale. Or, cu totul altceva caută scriitorul în asemenea scene: scoaterea erotismului din tiparele cunoscute, abordarea lui dintr-o perspectivă "inacceptabilă" prin tradiție. Am tradus începutul romanului *La Lenteur*, în care, după obiceiul său, Kundera lansează temele (ritmul vieții e cea fundamentală) reluate apoi cu variațiuni pe parcurs, cu ceremonialul și încetineala pentru care pledează. (I.P.)

1.

AM AVUT POFTĂ să ne petrecem seara și noaptea într-un castel. O mulțime, în Franța, au devenit hoteluri: un pătrat de verdeață pierdut într-o întindere de urșenie fără verdeață; o mică porțiune de alei, de arbori, de păsări în mijlocul unei imense rețele de drumuri. Sînt la volan și, în oglinda retrovizor, observ în urma mea o mașină. Luminița din stînga semnalizează și întreaga mașină emite unde de nerăbdare. Șoferul așteaptă ocazia să mă depășească; pîndește momentul la fel cum o pasăre răpitoare pîndește vrabia.

Vera, nevasta mea, îmi spune: "La fiecare cincizeci de minute moare cite un om pe șoselele din Franța. Uită-te la toți nebuniiăștia care merg cu viteză pe lângă noi. Sînt aceiași care știu să fie atât de formidabil de prudenți cînd vreo bătrînă e prădată pe stradă, sub ochii lor. Cum se face că nu le e frică atunci cînd sînt la volan?"

Ce să răspunzi? Poate asta: omul aplecat peste motocicletă lui nu se poate concentra decît asupra secunde prezente a zborului său; se agață de un fragment de timp desprins și de trecut și de viitor; este smuls din continuitatea timpului; este în afara timpului; altfel spus e într-o stare de extaz; în starea asta nu mai știe nimic despre vîrsta lui, nimic despre soția lui, nimic despre copiii lui, nimic despre grijile lui și, plecînd, nu se teme, căci izvorul fricii se află în viitor, iar cine e eliberat de viitor nu se teme de nimic.

Viteza este forma de extaz pe care revoluția tehnică a dăruit-o omului. Spre deosebire de motociclist, alergătorul este mereu prezent în propriul corp, obligat în permanență să se gîndească la bătăturile sale, la suflul său; cînd aleargă își simte greutatea, vîrsta, conștient mai mult ca oricînd de timpul vieții lui. Totul se schimbă atunci cînd omul cedează facultatea vitezei unei mașini: din acel moment propriul său corp iese din joc și el se consacră unei viteze care e acorporală, imaterială, viteză pură, viteză în sine, viteză extaz.

Curioasă asociație: impersonalitatea înghețată a tehnicii și flăcările extazului. Îmi amintesc de americanca aceea care, acum treizeci de ani, cu un aer sever și entuziast, ca un fel de activist al erotismului, mi-a dat o lecție (glacial teoretică) asupra eliberării sexuale; cuvîntul care revenea cel mai des în discursul ei era cuvîntul orgasm: am numărat: de patruzeci și trei de ori. Cultul orgasmului: utilitarismul puritan proiectat în viața sexuală; eficacitatea împotriva lenei; reducerea

coitului la un obstacol care trebuie depășit cît mai curînd posibil pentru a ajunge la o explozie extatică, unicul scop adevărat al iubirii și al universului.

De ce a dispărut plăcerea încetinelii? Ah, unde sînt hoinarii de altădată? Unde sînt eroii trîndavi ai cîntecelor populare, vagabonzii care se tîrăsc de la o moară la alta și dorm sub cerul liber? Au dispărut oare împreună cu drumurile de țară, cu pășunile și cu poienile, cu natura? Un proverb ceh le definește lenea dulce printr-o metaforă: contemplă ferestrele bunului Dumnezeu. Cel care contemplă ferestrele bunului Dumnezeu nu se plictisește; e fericit. În lumea noastră lenea s-a transformat în inactivitate, ceea ce este cu totul altceva: inactivul este frustrat, se plictisește, e în continuă căutare a mișcării care-i lipsește.

Privesc în oglinda retrovizor: mereu aceeași mașină care nu mă poate depăși din cauza circulației din sens invers. Lîngă șofer șade o femeie; oare de ce nu-i povestește bărbatul ceva nostim? de ce nu-i pune palma pe genunchi? În loc de așa ceva îl blestemă pe automobilistul care, în fața lui, nu merge destul de repede, iar femeia nu se gîndește nici ea să-l atingă cu mîna pe șofer, ci conduce mental împreună cu el și mă blestemă și ea.

Și mă gîndesc la o altă călătorie, de la Paris către un castel aflat la țară, care a avut loc în urmă cu mai bine de două sute de ani, călătoria doamnei de T. și a tînarului cavaler care-o însoțea. Este pentru prima oară că sînt atît de aproape unul de altul, iar nespusa atmosferă senzuală care-i învăluie se naște tocmai din încetineala ritmului: legănate de mișcarea trăsorii, cele două corpuri se ating, mai întîi fără știrea lor, apoi știind, iar povestea prinde să se lege.

2.

ÎN ATĂ ce povestește nuvela lui Vivant Denon: un gentilom de douăzeci de ani se află într-o seară la teatru. (Nici numele, nici rangul său nu sînt menționate, dar mi-l închipui cavaler). În loja învecinată vede o doamnă (nuvela nu dă decît inițiala numelui ei: doamna de T.); este o prietenă a contesei al cărei amant este cavalerul. Ea îi cere s-o însoțească după spectacol. Surprins de această comportare hotărîtă și cu atît mai încurcat cu cît îl cunoaște pe favoritul doamnei de T., un anume Marchiz (nu-i vom afla numele; am intrat în lumea tainei, acolo unde nu există nume), cavalerul, fără să înțeleagă

Kundera în 1995

nimic, se trezește în trăsura alături de frumoasa doamnă. După o călătorie domoală și plăcută, trăsura se oprește la țară, în fața intrării castelului unde, morocănos, îi întîmpină soțul doamnei de T. Iau tustrei cina într-o atmosferă tăcută și sinistrală, apoi soțul îi roagă să-l scuze și îi lasă singuri.

În momentul acesta începe noaptea lor: o noapte alcătuită ca un triptic, o noapte asemenea unui traseu în trei etape: mai întîi se plimbă prin parc; apoi fac dragoste în pavilion; în fine, continuă să se iubească într-o încăpere secretă din castel.

În faptul zilei, se despart. Neizbutind să-și găsească odaia în labirintul de culoare, cavalerul se întoarce în parc unde, uimit, îl întîlnește pe Marchiz, chiar acela pe care-l știe a fi amantul doamnei de T. Marchizul, care tocmai a sosit la castel, îl salută bine dispus și îi lămurește rostul misterioasei invitații: doamna de T. avea nevoie de un paravan pentru ca el, Marchizul, să nu poată fi bănuț de către soț. Bucurîndu-se că mistificarea a izbutit, face haz pe socoteala cavalerului nevoit să-și asume misiunea foarte ridicolă de fals amant. Acesta, ostenit după noaptea de dragoste, pleacă îndărăt la Paris în trăsura pe care i-o oferă Marchizul recunoscător.

Intitulată *Nici un fel de mîine*, nuvela a fost publicată pentru prima dată în 1777; numele autorului era înlocuit (din moment ce sîntem în lumea tainei) de șapte majuscule enigmatice, M.D.G.O.D.R., care, dacă vreți, pot fi citite: "M. Denon, Gentilhomme Ordinaire du Roi". Apoi, într-un tiraj minuscul și fără nici un nume de autor, a fost republicată în 1779, înainte de a apărea, în anul următor, sub numele unui alt scriitor. Noi ediții au văzut lumina zilei în 1802 și 1812, tot fără adevăratul nume al autorului; în fine, după o uitare care a durat o jumătate de secol, a reapărut în 1866. Începînd de atunci i-a fost atribuită lui Vivant Denon și, în secolul nostru, cîștigă o faimă tot mai mare. Este socotită astăzi printre operele literare care par a reprezenta cel mai bine arta și spiritul secolului al XVIII-lea.

3.

ÎN LIMBAJUL de zi cu zi, noțiunea de hedonism desemnează o înclinație amorală pentru viața de plăceri, dacă nu chiar vicioasă. Este inexact, bineînțeles: Epicur, primul mare teoretician al plăcerii, a înțeles viața preferică într-un mod extrem de socratic: plăcere simte cel care nu suferă. Așadar suferința este noțiunea fundamentală a hedonismului: ești fericit în măsura în care știi să înlături suferința; și cum plăcerile aduc adesea mai multă nefericire decît fericire, Epicur nu recomandă decît plăceri prudente și modeste. Înțelepciunea epicuriană are un fundal melancolic: azvîrlit în mizeria lumii, omul constată că singura valoare evidentă și sigură este plăcerea, oricît de mărunță, pe care o poate simți el însuși: o înghițitură de apă rece, o privire spre bolta cerească (spre ferestrele bunului Dumnezeu), o mîngîiere. Modeste ori nu, plăcerile nu-i aparțin decît celui care le înfărcă, și pe drept cuvînt un filosof ar putea reproșa hedonismului baza sa egoistă. Totuși, după mine, nu

egoismul e, în hedonism, călcîiul lui Ahile, ci caracterul său (o, măcar de m-aș înșela) deznădăjduit de utopic: într-adevăr, mă îndoiesc că idealul hedonist se poate realiza; mă tem că viața pe care ne-o recomandă nu e compatibilă cu firea omului.

În arta lui, secolul al XVIII-lea a făcut plăcerile să iasă din negura interdicțiilor morale; a făcut să se ivească o atitudine care e numită libertină și care iradiază din tablourile lui Fragonard, Watteau, din paginile lui Sade, ale lui Crébillon-fiul ori ale lui Duclos. Asta e cauza pentru care tînarul meu prieten Vincent adoră secolul acesta și, dacă ar fi posibil, ar purta la rever profilul marchizului de Sade. Îi împărtășesc admirația dar adaug (fără a fi de fapt auzit) că adevărata măreție a acestei arte nu constă într-o propagandă oarecare pentru hedonism, ci în analizarea lui. Este motivul datorită căruia consider *Legăturile periculoase* de Choderlos de Laclos drept unul din cele mai mari romane ale tuturor timpurilor.

Personajele lui nu se ocupă de nimic altceva decît de cucerirea plăcerii. Totuși, înțeleg că plăcerea, cititorul înțelege că nu atît plăcerea, cît cucerirea este ceea ce le atrage. Că nu dorința de plăcere, ci dorința de victorie e cea care face jocurile. Că ceea ce apare la început ca un vesel joc obscen se transformă imperceptibil și inevitabil într-o luptă pe viață și pe moarte. Dar ce are în comun lupta cu hedonismul? Epicur a scris: "Omul înțelept nu caută nici o activitate legată de luptă".

Forma epistolară a *Legăturilor periculoase* nu este un simplu procedeu tehnic care ar putea fi înlocuit cu altceva. Această formă este elocventă în sine și ne spune că tot ce au trăit personajele a fost trăit pentru a fi relatat, transmis, comunicat, mărturisit, scris. Într-o astfel de lume în care totul se povestește, arma cea mai ușor accesibilă și totodată cea mai ucigătoare este divulgarea. Valmont, eroul romanului, îi adresează femeii pe care a sedus-o o scrisoare de ruptură care o va distruge; or, cea care i-a dictat-o cuvînt cu cuvînt este prietena lui, marchiza de Merteuil. Mai tîrziu, din răzbunare, aceeași Merteuil îi arată o scrisoare confidențială a lui Valmont rivalului său; acesta îl va provoca la duel și Valmont va muri. După moartea sa, corespondența intimă dintre el și Merteuil va fi divulgată, iar marchiza își va sfîrși zilele acoperită de dispreț, gonită și proscrisă.

Nimic nu rămîne, în acest roman, taina exclusivă a două ființe; toată lumea pare a se găsi în interiorul unei uriașe cochilii sonore în care fiecare cuvînt rostit răsună, amplificat, în nenumărate și nesfîrșite ecouri. Mi se spunea pe cînd eram copil că punîndu-mi o cochilie la ureche voi auzi imemorialul murmur al mării. La fel, în lumea lui Laclos, orice cuvînt spus rămîne audibil pentru totdeauna. Asta să însemne secolul al XVIII-lea? Asta să însemne paradisul plăcerii? Ori poate că omul, fără a-și da seama, trăiește dintotdeauna într-o asemenea cochilie sonoră? În orice caz, cochilia sonoră nu este lumea lui Epicur care le poruncește discipolilor lui: "Veți trăi ascuns!"

¹⁾ Dl. Denon, Gentilom Obişnuit al Regelui

Traducere de
Ioana Pârvulescu

Cum s-a scris „Istoria P.C.U.S.”

◆ Documentele găsite recent de istoricul rus A.L. Altortjeva aruncă o lumină nouă asupra modului cum a fost redactat “catehismul oficial” al stalinismului, *Istoria P.C.U.S.* (cu un tiraj global de 43 de milioane de exemplare în 67 de limbi). Lucrările comisiei speciale create în 1931 de Ivan Tovstuha, primul biograf oficial al “tătu-cului”, au coincis cu “intensificarea luptei de clasă” și începutul terorii. Stalin voia să creeze o nouă religie clasei muncitoare și avea ambiția să lase posterității o operă demnă de clasicii precedenți, Marx, Engels, Lenin. El însuși citea atent și adesea rescria paragrafele. Dacă ar fi să credem mărturia lui Tovstuha, Stalin se arăta pe față ostil cercetărilor de arhivă și teoriilor științifice lansate de istorici. De fapt, istoricii erau o minoritate în comisie, majoritatea fiind înalți demnitari ai Partidului, care, după 1938, au pierit cu toții în “marile epurări”, începând chiar cu președintele comisiei, W.Knorin. *Istoria P.C.U.S.* a fost reactualizată periodic, fiecare nouă ediție îmbogățind lista “dușmanilor popoului”. În ultima ediție dinaintea de 1953, numele “tovarășului Stalin” apare de 100 de ori, în timp ce al “tovarășului Lenin” doar de 15 ori, ceea ce comentează săptămânalul polonez “Politica” - e un scor onorabil, știut fiind zelul lui Stalin de a minimaliza rolul predecesorului său în crearea sistemului.

De plăcere

◆ O nouă revistă lunară franțuzească *Plaisirs*, cu subtitlul “Le magazine à savourer”, va

apărea în 100.000 de exemplare și va costa 20 F. În cadrul acestor “plăceri”, șapte pagini sînt rezervate literaturii: note critice, texte de proză, prezentări de edituri și personalități literare. Fiind destinată marelui public, bănuim că revista se va orienta mai ales spre literatura comercială.

Fellini și scriitorii

◆ Jumătate din sumarul numărului special de vară (iulie-august) al revistei de cinema *Positiv* este dedicat lui Federico Fellini: studii, analize ale filmelor, mărturii ale colaboratorilor și o foarte interesantă secțiune intitulată *Fellini și scriitorii*, din care aflăm că scriitorii preferați ai marelui cineast erau Kafka, Shakespeare, Dante, marii ruși, Calvino, Buzzati și că îi detesta pe Brecht și Pirandello. Printre pro-

iectele la care Fellini a renunțat silit se afla și un film după cartea scriitorului și antropologului mexican Carlos Castaneda, *Călătorie la Ixtlan*, care-l fascinașe și pe care s-a dus să-l întâlnească în Mexic. Întîlnirea nu a avut loc, Castaneda eschivîndu-se, iar Fellini primind misterioase telefoane de amenințare cu moartea în cazul că va face filmul despre riturile secrete divulgate de Castaneda.

Caldul și recele

◆ Hemingway și-a conceput viața ca un film, cu un acut simț al punerii în scenă: trei războaie tehnicolore, cu multă acțiune larg desfășurată, *travelling-uri* pe coride și *ralenti-uri* în ultimii săi ani, pînă la prim-planul cu țeava puștii de vînătoare îndreptată către sine... Legenda lui, grandioasă și tragică, ni s-a impus pînă la a nu-l mai vedea pe adevăratul Hemingway, un colos cu picioare fragile, care poate fi regăsit mai ales în proza sa scurtă. Opt nuvele inedite, scrise între 1926 și 1959, au fost publicate sub titlul *Caldul și Recele* la Ed.Gallimard, în ele regăsim imaginile specifice marelui scriitor, pînă și ticurile sale de scriitură. Una dintre ele, *Ciudata întindere*, e considerată de “Figaro magazine” o capodoperă.

Nuvele

◆ Nuvelele din volumul *Love, action, laughter and other sade tales* de Budd Schulberg nu conțin nici o poveste de dragoste, aproape nimic cu adevărat comic și aștia acțiune cîtă se poate pretinde unui scriitor deprimat care-și observă cu gelozie nevasta făcînd avansuri unui căpitan de vas sau unui pictor evreu polonez prea trist ca să nu picteze tablouri sinistre, cînd lui i-ar plăcea să facă icoane galbene și luminoase. Budd Schulberg, autor al volumelor *Ce-l face să alege pe Sammy*, *Un om în mulțime* și mai ales al unui portret tulburător al lui

Scott Fitzgerald devorat de Hollywood, - *Dezamăgit*, e de părere că nuvela e sora mai mică a scenariului cinematografic, o formă modernă care-ți permite să pătrunzi repede în creierul cuiva foarte inteligent, care a văzut lucruri pe care le știi și tu, dar din alt unghi. Iar Kurt Vonnegut, în prefață, pledează și el pentru nuvelă, comparînd-o cu “o meditație la modul occidental, pentru oameni ocupați, care n-au timp de meditație decît pe parcursul unei călătorii cu avionul, în antecamera dentistului, sau în alte locuri de așteptare.”

Rațiunea emoțiilor

◆ A fi rațional nu înseamnă a-ți interzice emoțiile. În cartea sa *Eroarea lui Descartes. Rațiunea emoțiilor* profesorul nord-american Antonio R. Damasio prezintă cele mai recente descoperiri ale neurologiei, care îi contrazic pe cei ce vor să reducă funcționarea minții umane la reci calcule demne de un superordinator. Tradusă și în franceză la Ed.Odilé Jacob, cartea a intrat în topul de librărie al acestei veri, dovadă a interesului pe care-l stîrnește subiectul.

Influență musulmană

◆ William Montgomery, profesor emerit de arabă la Universitatea din Edinburgh, e autorul cărții *Influența islamului asupra Europei medievale*, apărută la Londra, în care demonstrează că invadatorii musulmani din Evul mediu erau net superiori europenilor în științe, medicină, filosofie, dar și în domenii mai practice precum comerțul și tehnologia. Cartea retrasează istoria acestei influențe multiforme, din care occidentalii au avut de profitat.

Realitate și film

◆ Două cărți apărute anul acesta la Londra îl readuc în atenție pe “Lawrence of Arabia”. Una conține jurnalul lui E.T. Lawrence din 1911, cu detalii intime ale vieții sale dinaintea de a deveni un mit și a apărut la Ed. Garnett, iar cealaltă, intitulată *Turnarea filmului “Lawrence al Arabiei” de David-Lean* (Ed. Dragon's World) descrie întronarea colonelului în panteonul hollywoodian, crizele egotiste ale lui Peter O'Toole și ale lui Omar Sharif, numeroase împliniri semnificative din timpul filmărilor.

Psihanaliza – misogină?

◆ Mania “corectitudinii politice” se extinde și în Europa. Freud a fost acuzat adesea în ultimul deceniu că a fost un falocrat iar psihanaliza - că e misogină. Cartea *Mamele psihanalizei. Helene Deutsch, Karen Horney, Anna Freud, Melanie Klein* de Janet Sayers urmărește inițierea mișcării psihanalitice bazate pe relația mamă-copil și depășirea caracterului patriarhal al psihanalizei freudiene și lacaniene. Chestionată de “Figaro littéraire”, Julia Kristeva e de părere că, în psihanaliza contemporană, contribuțiile femeilor sînt esențiale, chiar și dincolo de domeniul psihanalizei copilului. În imagine, Freud văzut de David Levine.

Cortázar inedit

◆ Trei scrieri inedite ale lui Julio Cortázar, redactate între 1945 și 1950, vor apărea în curînd la editura argentiniană Alfaguara. Este vorba despre *Jurnalul lui Andrés Fava*, care face parte dintr-un roman neterminat, despre *La re-*

vedere Robinson și alte texte scurte - un scenariu radiofonic inspirat din Robinson Crusoe și cîteva schițe, și despre *Imaginea lui John Keats* - un fel de manifest poetic alcătuit din note de lectură pe marginea poemelor marelui romantic englez.

Celălalt Andersen

◆ Hans Christian Andersen (1805-1875) nu punea preț pe *Poveștile* care l-au făcut celebru în toată lumea, el dorindu-se poet, romancier și dramaturg. Provenit dintr-o familie foarte săracă din Odense - așa cum scrie într-o primă autobiografie de la 28 de ani - atinseze o anume notorietate grație unui prim roman, poemelor și pieselor apărute în reviste și astfel scăpase din mizerie, ceea ce i se părea un miracol. În celelalte două autobiografii, scrise după 50 de ani, el mărturisește că și-a sacrificat viața sentimentală și amoroasă carierei literare și reușitei sociale: nu s-a căsătorit niciodată și n-a avut copii. Cele trei romane pe care le-a scris sînt marcate de spiritul timpului: tablouri romantice “de moravuri”, dînd o imagine convențională a vieții daneze din secolul trecut. Mai interesante sînt cele două volume cu însemnări de călătorie din Suedia (1849) și Spania (1862) care relevă calități de reporter și un lirism de bună calitate.

Departamentul Creație & DTP

al Companiei EXPRESIV pune la dispoziție următoarele servicii:

- tehnoredactare computerizată (ziare, reviste, cărți);
- creație grafică;
- prelucrări imagine;
- scanări alb-negru și color (reflective și transparente);
- descompunere culori.
- În cadrul departamentului se pot realiza:
- afișe;
- pliante;
- tipizate;
- etichete;
- calendare;
- agende;
- legitimații;
- postere;
- fluturași;
- autocolante;
- ambalaje;
- mape;
- foi cu antet;
- cărți de vizită.

Calitatea și rapiditatea execuției sunt garantate de echipamente Macintosh Power PC, Pentium, Umax Power Look, QMS, Epson.

Relații la tel.: 650.56.73; 650.25.92; 659.75.91; fax: 312.43.16, sau la sediul firmei EXPRESIV S.R.L., Bdul Al. I. Cuza 22, sector 1, București

Revista revuistelor

...vechi și noi

Se pare că pofta vulgului pentru povești abominabile e de nesăturat, de vreme ce, pe lângă porția copioasă din cotidiene, publicațiile săptămânale și lunare "cu infractori" se înmulțesc aiuritor. Toate seamănă leit în trivialitate și stupiditate, fiind parcă scrise de aceeași mână, și totuși se vînd, acest gen de distracție fiind apreciat atît de gospodine și pensionari cumsecade, în orele dintre seriale sud-americane, cît și de virtualii infractori cărora istorisirile gogonate le dau o satisfacție perversă. ● Văzînd pe tarabă o nouă publicație, *INFRACTORII VECHI ȘI NOI*, l-am întrebat pe vinzător cam cîți "infractori" se află acum pe piață și mi-a înșirat: "Infractorul", "Infractoarea", "Infractoarea mov", "Infractori de ambe sexe", "Infractorii", "Academia Infractorilor" și acesta ultim (dar probabil nu cel din urmă). "Și merg toate?", "Merg bine, că e lumea dornică să se țină la curent cu ticăloșiile." Așa că n-ar fi de mirare să vedem în curînd și alte titluri parafrazate din bibliografia școlară - "Propășirea Infractorilor", "Neamul Infractorilor", "O samă de Infractori" ș.a.m.d. Aceste tipărituri pline de mizerii mizerabil scrise își pun pe frontispiciu cite un citat justițiar și se subintitulează "publicații de luptă împotriva corupției și violenței, PENTRU ONOARE ȘI DEMNITATE NAȚIONALĂ". Citatul emblemă al "Infractorilor vechi și noi" e o variantă bizară, în limba spargă, a răs-bătutei zise a lui Tudor Vladimirescu (copiem exact): "Când am ridicat sabia dreptății, am îmbracat camasa ortii!" Am fost curios să vedem cum luptă pentru demnitate națională, îmbracat în camasa ortii redactorul șef Daniel Vorona, care se pretinde poet. Cîteva titluri spun totul: *Viol cu intestinale pe masă*, *Bestiala crimă pornită de la o gură de țuică*, *Brînci de țilhar*, *Înjunghiere de babă*, *După ce îi îmbătam, le fierbeam capetele într-o cratiță* (e drept că ciorba respectivă a fost făcută în S.U.A. și adaptată, mai sînt și alte "adaptări" în țuică, fără indicarea sursei, dar onoarea și demnitatea națională ies bine din comparație. Crimele autohtone - deși avînd oarece specific: țuică, sprîi, pumni în cap de concubină, unelte agricole tradiționale - nu sînt mai prejos decît cele "adaptate", dovedind aceeași imaginație morbidă limitată, transpusă într-un vocabular rudimentar). ● Neajungîndu-le informațiile de la poliție, paraexploate în zeci și zeci de foi, "gazetarii" lui Daniel Vorona mai și cugetă adînc pe marginea lor ca să umple spațiul și așa rarefiat și să servească de-a gata babelor și comentariul de pe șant. Iată începutul "articoului"

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației "România literară" pe adresa Fundația "România literară", București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 1520.796.1000.89 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

Două bestiiucid un înger, semnat de Adrian Stănculescu: "Multe s-au mai întîmplat pe acest pămînt din cauza femeilor! Și bune, și rele. Parcă, totuși, ceva mai multe rele. I-om spune noi "sexul frumos" sau "sexul slab", dar mai slabi (de cap, vreau să spun) sunt aceia care pun la socoteală mîntea găinii. De ce spun găină? Pentru că nu se poate numi altfel o «mamă» care nu-și apără fiul de rechini. Rechini cu chip omenesc. Bestii! Păi, ce epitet merită un criminal care, cîntîndu-se cu amanta, ucide un prunc? Dar să derulăm abominabila crimă, așa cum s-a desfășurat ea." Și, după ce-o derulează într-un stil de plutonier beat, încheie bocitoriu și activist: "Doamne, Dumnezeuule, cu ce-o fi greșit acest îngerăș pe pămîntul ăsta? Ar putea fi el vinovat că s-a născut și a dorit să trăiască? Cu siguranță că nu a fost vinovat. Cej doi sunt făptașii și merită, cu prisosință, pedeapsa maximă". ● Partea mai curioasă e că între toate bestialitățile și paranormalitățile își găsește locul și scandalul (fumat) CVTudor-Dumitru Iliescu și, pe ultima pagină, într-un chenar pe fond roz, o *Scrisoare deschisă a președintelui Partidului Dreapta Națională Aurelian Pavelescu către șeful Statului Major general al armatei, Dumitru Ciofină*, din care cităm: "Aceeși greșală au făcut-o politicienii interbelici, care au știut să semneze acorduri militare fără acoperire, nerespectate de nimeni la începutul războiului, lăsînd România complet lipsită de apărare și trimițînd la moarte sute de mii de soldați români nevinovați după o sfîșiere necondiționată, soldată cu leșinul ministrului de externe, Mihail Manoilescu. Până când România va fi lăsată de unii ca dumneavoastră la cheremul dușmanilor săi? Ne pierdem astfel încrederea și în ultimii noștri potențiali apărători: marii generali, moștenitori ai tradițiilor eroice și ai demnității românești. P.N.D. consideră că asemenea decizii sunt acte de înaltă trădare, iar gradele dumneavoastră ar trebui înlocuite în closetele occidentale cu pene de papagal." Ne încercăm bănuiala că "Infractorii vechi și noi" sînt stipendiați de partidulețul extremist și foarte suspect, ca să-și bage în sos picant comunicatele și scrisorile deschise pe care altfel nu le-ar citi nimeni. Oricum, stilul lor aberant se asortează cu cel al publicației, iar totul are aerul unei parodii fără haz. ● Cui îi e dor de tabletele lui Paul Everac, poate citi în *ROMÂNUL* nr. 33(21-27 august) pe aceea intitulată *Nepoții lui Cercel*, în care, "martor cu păreri proprii", fostul președinte TVR povestește greutățile muncii sale diplomatico-culturale la Veneția și dă tare în Ministerul Culturii, care-i face mizerii administrative. Încercați să vi-l închipuiți rostind cu emfază aceste fraze de început: "Principele Petru Cercel era un bărbat chipeș și galant, un renascentist român (unul din puținii) trăit la curtea Franței unde mai bucura ba pe Margareta de Valois, ba pe fratele ei Henri III. Era elegant, moravurile lui bivalente îl făceau un anticipator al prezentului, ca și cercelul din ureche. Era stihuitor, învîrtea bine câteva limbi [...] Acest principe ochios și bine crescut era, după obiceiul vremii, și milog. Neavînd o situație proprie consolidată, stătea mereu cu mîna întinsă. La început venețienii au fost generoși cu el și i-au umplut pungile, a doua oară mai puțin, iar a treia oară i-au dat ceva în scîrbă și l-au pofțit afară. «Afară» a însemnat pentru el moarte. Ca nepoți ce-i suntem, ca filo-renascentiști, ca filo-europeni, am vrut să-i facem pomenire aici la Veneția acestui strălucit bărbat român." Încercați să nu rîdeți.

Memoriile lui Paul Niculescu-Mizil

Într-un serial care apare în *VREMEA*, Paul Niculescu-Mizil își relatează amintirile de pe vremea vizitelor în România ale lui Hrușciiov. Elogiindu-l pe Gheorghiu-Dej pentru independența sa față de linia Moscovei, memorialistul consideră, cu vădit regret, că dispariția comunismului în mai multe state europene a fost provocată de urmarea modelului unic, cel de la Kremlin. În treacăt, el nu uită să-l amendeze, e adevă-

23 august și altele

DACĂ n-ar fi fost începutul unui calvar, 23 august '44 ar fi putut rămîne în istoria noastră ca o zi dintre cele mai importante. Azi, e mai mult prilej de discordie, din motive politice conjuncturale. Cei care vor să scoată în față așa-numitul rol hotărîtor al P.C.R. susțin în continuare că reprezentanții de atunci ai partidului au fost principalii autori ai evenimentelor de atunci. Filmele și cărțile care au susținut această idee vorbesc despre ilegalisti care coceau această ispravă și care, după ce s-a dat semnalul, au ieșit pe străzi organizînd lumea împotriva armatei germane. Am văzut cu ochii mei ce fac civilii cînd capătă arme, în decembrie '89. Să ne ferească Dumnezeu de încă o experiență ca atunci. Mulți dintre acei oameni cu intenții admirabile ori că nu știau să folosească armele ori că, știind, le-au întrebunțat aiurea, din pricină că nu știau încotro să tragă. Luînd însă ca exemplu rebeliunea legionară din '41, cînd într-adevăr lucrurile au fost coapte și rebelii, spun documentele vremii, erau binișor organizați, ce s-a întîmplat cînd a intervenit armata? Aceștia au fost înfrînți rapid, cu toate armele lor. Am amintit de rebeliunea legionară, fiindcă învingătorul ei, generalul Antonescu, avea să fie îndepărtat de la conducerea țării în pofida faptului că era conducătorul armatei și omul de care, pînă cu cîteva ore înainte de a fi arestat, ascultă întreaga țară. Cel puțin teoretic. El avea în spate armata germană aflată în București, încît practic pare un adevărat miracol că ceea ce s-a întîmplat la 23 august a izbîndit. S-a spus, ulterior, că mareșalul Antonescu a fost atras într-o capcană. În timp de război și cu o popularitate în scădere dramatică, după insuccesele de pe front, Antonescu ar fi trebuit să anticipeze capcana. Legat prin cuvîntul de onoare față de Hitler, dar și cu suficientă luciditate ca să-și dea seama că pierduse partida, Antonescu s-a lăsat prins în capcană. Acesta a fost mijlocul său de a ceda politic. O a doua ipoteză, la fel de potrivită cu personalitatea lui, e că Antonescu l-a considerat pe regele Mihai un

copil care nu i se poate împotrivi și de aceea nu și-a luat măsuri de prevedere cînd a fost chemat la palat. Oricum, cînd a fost executat, Antonescu și-a adunat ultimele energii ca să fie sigur că va muri, nu ca să scape. Despre jocurile de culise care s-au făcut după arestarea lui și despre soarta pe care spera s-o aibă după încheierea păcii, nu știm nimic sigur.

La 23 august '44, după faimosul anunț al regelui către țară, s-au petrecut cîteva lucruri remarcabile pentru psihologia de atunci a cetățenilor României. Primul a fost că n-a izbucnit războiul civil în spatele frontului. Al doilea, dar la fel de important, e că Armata a reacționat cu o remarcabilă unitate. Cunosc un caz de demisie din armată după întoarcerea armelor. Probabil că n-a fost singurul. Demisionarul afirma că nu poate lupta împotriva celor cu care fusese aliat. I-a fost primită demisia și n-a avut nimic de suferit mai tîrziu din pricina asta. Probabil că n-a fost singura demisie de acest fel. Armata avea putere de înțelegere și față de asemenea cazuri, care, în mic, repetau procesul de conștiință al mareșalului. În mare, Armata a dovedit în august '44 o disciplină și un patriotism de mecanism de ceasornic. Nu s-au produs, decît izolat, ne semnificativ, retrageri demoralizate. Din cîte știu, au fost destule locuri în care despărțirea de aliatul german a avut loc potrivit celor mai nobile legi nescrise ale războiului. Chiar ceea ce s-a întîmplat la 23 august în Capitală rămîne o probă că românii nu s-au comportat nedemn față de fostul aliat. Riscul demnității a fost plătit, de altfel, cu vîrf și îndesat după aceea, prin bombardamentele de pedepsire ale germanilor. Din păcate, onoarea unei țări mici nu contează. Așa că noi am pierdut războiul de două ori. O dată de partea Germaniei, a doua oară de partea aliaților. Armata însă, chiar trimisă să se aventureze în Rusia, iar apoi mergînd în profunzimea frontului german, și-a făcut datoria. De aceea a și fost ulterior decimată.

Cristian Teodorescu

rat că fără a-l numi, pe Ceaușescu. Scriind despre obiceiul lui Hrușciiov de a-și băga nasul în toate, în pofida nepriceperii, îl afirmă că și mai tîrziu specialiștii au avut de suferit cînd liderii politici s-au amestecat în chestiuni care le depășeau competența. Și că din pricina asta lucrurile au mers prost. Dacă Paul Niculescu-Mizil și-ar fi dus raționamentul pînă la capăt, cu siguranță că n-ar mai fi pus căderea comunismului pe seama urmării modelului unic, ci ar fi ajuns la cauzele interne. Și poate că n-ar mai fi fost nici atît de îngăduitor față de membrii CPEX, care fie că au încuviințat măsurile luate de Ceaușescu în decembrie '89, fie că au tăcut, lăsîndu-l să hotărască așa cum l-a tăiat capul. Dacă vreunul dintre tinerii care au murit în decembrie '89, ucși în urma ordinelor date de Ceaușescu, ar fi fost fiul sau fiica memorialistului, ar mai fi fost el la fel de indulgent? Sau ar mai fi regretat el bunele vremuri ale comunismului dacă i-ar fi murit rude apropiate în pușcăriile politice ale regimului sau în lagărele de muncă forțată? Oare chiar să nu priceapă PNM că un regim care s-a impus lichidîndu-și adversarii politici și umplînd pușcăriile nu merită decît dispreț? Cu o ciudată amnezie tratează PNM motivul pentru care Hrușciiov venea în România să dea indicații prețioase, învățîndu-i pe specialiștii de la Fundulea că porumbul trebuie semănat în pătrat ca să dea recolte mari. El făcea asta tratîndu-i ca pe slugi pe mai marii de atunci ai României, din cauză că știa foarte bine cum ajunseseră ei la putere. Să spui că dispariția comunismului din țările europene a fost provocată de urmarea modelului Moscovei înseamnă să uiti sau să te faci că ai uitat că tot comunismul din țările europene era opera Moscovei. Și chiar dacă nu-i face plăcere, PNM ar trebui să-și amintească de faptul că, în fond, el își datorează cariera politică tot Moscovei. Nu direct, ci în

urma faptului că PCR-ul a ajuns partid unic în România cu sprijinul trupelor rusești, nu în urma alegerilor. Cinismul lui Hrușciiov care se purta în România ca și cum s-ar fi aflat în vreo gubernie rusească continua logica lui Stalin, cel care-i considera pe liderii comuniști opera lui. Toți cei care la un moment dat au refuzat să facă jocul Moscovei au fost dați jos de la putere. Așa-numita excepție reprezentată de Ceaușescu și începută de Gheorghiu-Dej în anii '60 e cu puțință să fi fost încurajată chiar de la Moscova, de stalinistii din aparat care nu-l vedeau cu ochi buni pe Hrușciiov. Iar ulterior, pe vremea lui Ceaușescu, de adversarii politici ai lui Brejnev. Căci naționalism-comunismul nu e o invenție autohtonă. Cel care a experimentat-o a fost Stalin, ca să scape de adversari. Dej a preluat ideea de la sursă, iar Ceaușescu a folosit-o, atribuindu-și meritul descoperirii ei. De altfel, cel care l-a obligat pe Paul Niculescu să-și steargă numele de Mizil, pe care acesta îl adoptase probabil pe urmele lui Dej, a fost Ceaușescu. Și chiar dacă Ceaușescu nu și-a adăugat numele localității de baștină, a îndeplinit și el ritualul de a cultiva pentru posteritate locul natal. Dar asta în spirit maoiist. Pe vremea cînd la noi încă nu începuseră spectacolele cu Scorniceștiul, satul președintelui Mao obosise de cîte spectacole se dăduseră în cinstea sa. Ca memorialist, Paul Niculescu-Mizil e un autor de un vădit partizanat. El nu e în stare să iasă din pielea omului politic pentru a lăsa o mărturie folositoare istoriei. Sau mai exact, el e ca memorialist incapabil să-și depășească starea de om politic minor, dependent de un anumit regim. Lipsit de o mare viziune, memorialistul nu e în stare de mai mult decît să povestească mici istorii ale politicii pe care a trăit-o ca mărunt executant.

Cronicar

România
literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42.
(foto). Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9, 30-13.
Abonamente: 3 luni - 6.500 lei; 6 luni - 13.000 lei; 1 an - 26.000 lei; ISSN 1220-6318

Tipar: grupul draço print
TIPOGRAFIA FED, Calea Rahovei 147,
sector 5 - București; tel: 335.93.18; fax: 311.33.75

16 pag.- 500 lei